

Tomi Tolonen & Jimi Säippä

ENSIHOITOYKSIKÖIDEN YHTEISTOIMINTA VENEYKSIKÖIDEN KANSSA

SUOSITUKSIA YHTEISTOIMINTAAN VARAUTUMISEEN JA YHTEISTOIMINNAN ALOITTAMISEEN

ENSIHOITOYKSIKÖIDEN YHTEISTOIMINTA VENEYKSIKÖIDEN KANSSA

SUOSITUKSIA YHTEISTOIMINTAAN VARAUTUMISEEN JA YHTEISTOIMINNAN ALOITTAMISEEN

Tomi Tolonen
Jimi Säippä
Opinnäytetyö
Syksy 2019
Ensihoidon tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Ensihoidon tutkinto-ohjelma

Tekijät: Tomi Tolonen & Jimi Säippä

Opinnäytetyön nimi: Ensihoitoyksiköiden yhteistoiminta veneyksiköiden kanssa. Suosituksia yhteistoimintaan varautumiseen ja yhteistoiminnan aloittamiseen

Työn ohjaajat: Koivisto, Kaisa, Ojala Anna-Maria

Työn valmistuslukukaus ja -vuosi: syksy 2019

Sivumäärä: 35+ 14

Pääosa ensihoitoyksikön tehtävistä sijoittuu olosuhteisiin, joissa potilas voidaan tavoittaa tiestöä hyödyntäen ambulanssilla. Potilas voi toisinaan olla myös vesistöissä, saarella tai kyse voi olla meripelastustehtävästä, johon ensihoitoyksikkö osallistuu. Tällöin potilaan tavoittamisessa tarvitaan viranomaisyhteistyötä, jotta tarvittava kalusto ja osaaminen voidaan viedä potilaan luokse ja noutaa potilas jatkokuljetukseen ambulanssilla. Vesistöympäristöissä toimimiseen sisältyy olosuhteita ja haasteita, joita ei ensihoidon normaalissa päivittäistoiminnassa kohdata. Kokemus ja toimintamallit voivat tällöin olla vähäisempiä ja toimintamallit voidaan joutua luomaan tilannekohtaisesti. Tästä voi olla haittaa potilas- ja työturvallisuudelle, hoidon laadulle, vasteajoille sekä työskentelyn sujuvuudelle.

Opinnäytetyön on tilannut Oulu-Koillismaan pelastusliikelaitos. Työn tavoitteena on kehittää ensihoitoyksiköiden toimintavalmiuksia ja -varmuutta vesistöön sijoittuvilla tehtävillä sekä edistää viranomaisyhteistyötä ensihoitoyksiköiden ja vesistötehtävillä toimivien yhteistyötahojen kanssa, samalla parantaen potilas- ja työturvallisuutta, hoidon laatua, vasteaikoja sekä työskentelyn sujuvuutta.

Työn tuloksena syntyi opas Ensihoitoyksiköiden yhteistoiminta veneyksiköiden kanssa – Suosituksia yhteistoimintaan varautumiseen ja yhteistoiminnan aloittamiseen. Opas sisältää johtovastuun määräytymistä sekä hälyttämiskäytäntöjä selventävät kaaviot, keinoja vesistöön sijoittuviin tehtäviin varautumiseen ja toimintaohjeen vesistöön sijoittuville tehtäville.

Opinnäytetyön tietoperusta koostuu vesistöön sijoittuvaa ensihoitoa sekä viranomaisyhteistyötä käsittelevästä aineistosta. Oppaan laadinnassa hyödynnettiin viranomaisyhteistyötä, ensihoitoa, pelastustointa sekä meripelastustointa käsittelevää tutkimuskirjallisuutta, viranomaisohjeita ja tukeuduttiin viranomaistoimintaa ohjaaviin säädöksiin. Oppaan laadinnassa oli mukana asiantuntijoita Oulu-Koillismaan pelastusliikelaitoksesta, Rajavartiolaitoksesta, sekä Pohjois-Pohjanmaan- ja Varsinais-Suomen sairaanhoitopiireistä. Säädöksiin liittyvät tulkinnat varmistettiin lakiasiantuntijoilta sisäasiainministeriöstä sekä sosiaali- ja terveysministeriöstä.

Opasta voidaan hyödyntää vesistöön sijoittuviin ensihoitotehtäviin varautumiseen käyttämällä sitä koulutusmateriaalina sekä toimenpideohjeena tehtävien varalle. Aiheessa on runsaasti jatkokehittämiskohteita esimerkiksi potilaan vesistöolosuhteissa siirtämiseen ja hoitamiseen sekä tarvittavaan varustukseen ja olosuhteilta suojautumiseen.

Asiasanat: Ambulanssi, ensihoito, vesialueet, yhteistoiminta, ohjeet

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme of Emergency care

Authors: Tomi Tolonen & Jimi Säippä

Title of thesis: Cooperation between emergency services and boat units. Recommendations for preparing for and initiating cooperation

Supervisors: Koivisto Kaisa, Ojala Anna-Maria

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2019 Number of pages: 35+14

Most of the tasks of the emergency medical units are based on the conditions under which the patient can be reached by ambulance. Occasionally, the patient may also be in a body of water, on an island, or may be involved in a maritime rescue mission. In this case, cooperation with the authorities is needed to reach the patient so that the necessary equipment and know-how can be taken to the patient, which then can be taken to the ambulance for further transportation. The aquatic environment includes conditions and challenges that are not encountered in normal day-to-day emergency care activities. Experience and action models may then be less extensive and action models may need to be created on a case-by-case basis. This can be detrimental to patient and occupational safety, quality of care, response times and the smooth running of work.

The thesis was commissioned by the Oulu-Koillismaan pelastusliikelaitos. The aim of the work is to improve the preparedness of emergency units for tasks in aquatic environment and to promote cooperation between authorities, while also improving patient and occupational safety, quality of care, response times and fluency of work.

As a result of this work, was developed a guide on the Cooperation of Emergency medical Services and Boat Units - Recommendations for Preparing for Cooperation and initiating Cooperation. The guide includes diagrams that clarify leadership responsibilities and alerting procedures, ways to prepare for waterborne tasks, and guidelines for waterborne tasks.

The knowledge base of the thesis consists of material dealing with emergency care and co-operation between authorities.

The guide was drafted using research literature on authority co-operation, emergency care, rescue and maritime rescue operations, guidelines of authorities, and reliance on regulations governing authority operations. The guide was drawn up by experts from the Oulu-Koillismaan pelastusliikelaitos, the Finnish Border Guard, and the hospital districts of Northern Ostrobothnia and Southwest Finland. Legal interpretations were verified by legal experts from the Ministry of the Interior and the Ministry of Social Affairs and Health.

The guide can be used to prepare for emergency medical care in the aquatic conditions by using it as a training material and as a guide for missions. There are many areas for further development in areas such as moving and treating a patient under and the equipment and protection needed.

Keywords: Ambulance, emergency care, body of water, collaboration, guide

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	VESISTÖÖN SIOJITTUVAT ENSIHOITOTEHTÄVÄT	7
2.1	Potilas- ja työturvallisuus vesistöön sijoittuvilla tehtävillä.....	7
2.2	Vesistöön sijoittuviin ensihoitotehtäviin osallistuvat toimijat.....	8
2.2.1	Hätäkeskus sekä meripelastuksen johtokeskukset	9
2.2.2	Ensihoitopalvelu	9
2.2.3	Rajavartiolaitos	11
2.2.4	Pelastuslaitokset	13
2.2.5	Muut toimijat.....	14
3	YHTEISTOIMINNAN MÄÄRITELMÄ JA KRITERIT.....	15
3.1	Viranomaisyhteistyön määritelmä.....	15
3.2	Toimiva viranomaisyhteistyö	17
3.3	Yhteistoiminnan suunnittelu, edistäminen sekä haasteet	19
4	KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN	21
4.1	Projektin tarkoitus ja tavoitteet.....	21
4.2	Kehittämistyön vaiheet	22
4.3	Kehittämistyön tuotos	26
5	POHDINTA	29
5.1	Tuotteen arviointi ja hyödynnettävyys	29
5.2	Opinnäytetyöprosessin ja ammatillisen kasvun arviointi.....	31
5.3	Eettisyys ja luotettavuus	31
5.4	Johtopäätökset ja jatkokehittämiskohteet	33
	LÄHTEET	36
	LIITTEET	40

1 JOHDANTO

Pääosa ensihoitopalvelun tehtävistä sijoittuu olosuhteisiin, joissa potilas voidaan tavoittaa tiestää hyödyntäen ambulanssilla. Suomella on kuitenkin pitkä rannikko ja paljon saaristoa sekä järviä ja niihin sijoittuvaa asumista ja vapaa-ajan toimintaa. Potilas voi tämän vuoksi olla myös vesistöissä, saarella tai kyse voi olla meripelastustehtävästä, jolle ensihoitoyksikkö osallistuu.

Vesistöissä toimimiseen sisältyy olosuhteita, joita ei ensihoidon normaalissa päivittäistoiminnassa kohdata. Tehtävien haasteellisuus korostuu erityisesti niillä alueilla, joilla vesistöön sijoittuvia tehtäviä on harvoin, sillä kokemus ja toimintamallit voivat tällöin ensihoidon normaaliin päivittäistoimintaan verrattuna olla vähäisempiä ja toimintamallit voidaan joutua luomaan tilanteen mukaan. Tehtäviin varautumalla voidaan edistää potilas- ja työturvallisuutta, hoidon laatua, vasteaikoja sekä työskentelyn sujuvuutta.

Opinnäytetyömme aiheen valintaan vaikutti omat kokemuksemme ja havaintomme vesistöön sijoittuvista ensihoitotehtävistä sekä eri alueiden ensihoitopalveluista ja veneyksiköistä taustakartoituksen saatu palaute yhteistoiminnan kehittämistarpeista. Taustakartoituksia tehtiin Pohjois-Pohjanmaan sekä Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirien alueilla keskustelemalla työskentelevien ensihoitajien, pelastajien sekä merivartijoiden kanssa. Keskusteluiden tarkoituksena oli selvittää haastateltavien omia kokemuksia yhteistoimintatehtävistä ja niihin liittyvistä tarpeista. Kartoituksissa selvisi, että eri alueilla on huomattavia eroja vesistöön sijoittuvien tehtävien määrissä ja kokemuspohjassa. Ensihoitopalvelujen edustajat katsovat tarpeelliseksi saada selkeät ja yksinkertaiset ohjeet yhteistoimintatehtävillä toimimiseen.

Työmme tuotteena syntyvässä oppaassa avataan yhteistoiminnan tietoperustan olennaisia seikkoja, kuten hälyttämiskäytäntöjä sekä johtovastuun määräytymistä eri tilanteissa.

Oppaassa esitetään myös suosituksia yhteistoimintaan varautumiseen ennen tehtävää sekä toimintaohjeita yhteistoiminnan aloittamiseen tehtävän alkaessa. Oppaan loppuun on koottu kuvakollaasi erilaisista potilaan kuljettamisessa käytettävistä aluksista. Tällä pyritään tarjoamaan oppaan lukijalle kuva siitä, millaisia työympäristöjä ja olosuhteita vesistöön sijoittuvilla tehtävillä voidaan kohdata.

2 VESISTÖÖN SIJOITTUVAT ENSIHOITOTEHTÄVÄT

2.1 Potilas- ja työturvallisuus vesistöön sijoittuvilla tehtävillä

Merellä ja vesistöissä työskentelyyn sisältyy erilaisia riskejä ja olosuhdehaittoja, kuin maissa tapahtuvaan työntekoon. Aluksen kannella mätät ja liukkaat pinnat yhdistettynä aluksen heilumiseen merenkäynnissä ovat huomattavia riskitekijöitä. Aluksen ja sen lastin liike sekä liukastumiset ja kaatumiset voivat aiheuttaa vammoja aluksella oleville. Tasapainon horjumisen aluksen reunan tuntumassa voi johtaa potilaan tai hoitajan veden varaan joutumiseen, jossa riskeinä ovat hukkuminen sekä hypotermia. Kylmä ilmanala voi lisäksi aiheuttaa paleltumia ja hypotermiaa myös ilman veden varaan joutumista. (Carter & Turner 2013, viitattu 15.1.2019.)

Potilaan lämpötaloudesta huolehtimisella on tunnistettu olevan merkittävä vaikutus potilaan saaman hoidon laatuun ja kylmeneminen on tunnistettu yleiseksi ja huonoon hoitotulokseen johtavaksi tekijäksi sairaalaa edeltävässä hoidossa. Traumapotilaat kärsivät jäähtymisestä huomattavimmin, sillä jäähtyminen johtaa veren hyytymisjärjestelmän häiriintymiseen. Jäähtyminen ei ole ongelma pelkästään talviaikaan, vaan ongelma on läsnä kaikkina vuodenaikoina. (Lintu, Mattila, Holopainen, Seppälä & Hänninen 2003, viitattu 19.3.2019.)

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisussa Laatu ja potilasturvallisuus ensihoidossa ja päivystyksessä -suunnittelusta toteutukseen ja arviointiin määrittelee potilasturvallisuuden tarkoittavan sellaisia terveydenhuollossa toimivien yksilöiden ja organisaatioiden periaatteita ja toimintoja, jotka varmistavat hoidon turvallisuuden ja suojaavat potilasta vahingoittumasta hoitotapahtuman yhteydessä. Potilaan näkökulmasta potilasturvallisuus on sitä, että hän saa tarvitsemansa ja oikean hoidon, josta aiheutuu mahdollisimman vähän haittaa. Potilasturvallisuus kattaa hoidon turvallisuuden, lääkitysturvallisuuden, laiteturvallisuuden, lisäinfektioiden eston ja on keskeinen osa hoidon laatua. (STM 2019, viitattu 8.1.2019.)

Potilasturvallisuuskulttuurin määrittämään pitävän sisällään potilaiden turvallista hoitoa edistävät systemaattisen toimintatavan, sitä tukevan johtamisen, arvot sekä asenteet. Se pitää sisällään riskien arvioinnin, ehkäisevät ja korjaavat toimenpiteet sekä toiminnan jatkuvan kehittämisen. Potilasturvallisuuden suojausten taas käsitetään olevan potilasturvallisuutta edistäviä ja haitta- sekä vaaratapahtumia tunnistavia ja ennaltaehkäiseviä toimintamalleja ja rakenteita. Näitä ovat esimerkiksi ohjeistukset, perehdytykset ja toimipaikkakoulutukset. (STM 2019, viitattu 8.1.2019.)

Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön on ammattitoiminnassaan sovellettava yleisesti hyväksytyjä ja kokemusperäisiä perusteltuja menettelytapoja koulutuksensa mukaisesti. Ammattitoiminnassaan terveydenhuollon ammattihenkilön tulee tasapuolisesti ottaa huomioon ammattitoiminnasta potilaalle koituva hyöty ja sen mahdolliset haitat. (Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/1994 15§.)

Terveydenhuoltolain mukaan terveydenhuollon toiminnan on perustuttava näyttöön ja hyviin hoito- ja toimintakäytäntöihin. Terveydenhuollon toiminnan on oltava laadukasta, turvallista ja asianmukaisesti toteutettua. (Terveydenhuoltolaki 1326/2010 8§.)

Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa ensihoitopalvelusta todetaan, että ensihoitopalvelun on sovittava meripelastusviranomaisten kanssa toimintamalleista, joiden avulla turvataan potilaiden ensihoito meripelastusviranomaisten vastuulla olevissa tehtävissä sekä sovittava ensihoitopalvelun toiminnassa tarvittavien erikoisvarusteiden ja -kulkuneuvojen käytöstä muiden viranomaisten ja toimijoiden kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriön asetus ensihoitopalvelusta 585/2017 2§.)

Työturvallisuuslaki määrää työnantajan olevan velvollinen huolehtimaan työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä. Työnantajan on tätä varten huomioitava työhön, työolosuhteisiin ja muuhun työympäristöön sekä työntekijän henkilökohtaisiin edellytyksiin liittyvät seikat. Lain mukaan työnantajan on tarkkailtava työympäristöä ja työtapojen turvallisuutta. (Työturvallisuuslaki 738/2002 8§). Laki myös määrää työnantajaa järjestämään työntekijälle työn vaatimat henkilösuojaimet, sekä apuvälineet ja muut varusteet, mikäli työn luonne, olosuhteet tai työn suorittaminen sitä edellyttävät ja se on välttämätöntä sairastumisen tai tapaturman vaaran välttämiseksi. (Työturvallisuuslaki 738/2002 15§.)

2.2 Vesistöön sijoittuviin ensihoitotehtäviin osallistuvat toimijat

Vesistöön sijoittuva ensihoitotehtävä voi kuulua pelastustoimen, meripelastustoimen, terveystoimen tai poliisitoimen alaisuuteen. Johtovastuu vesistöön sijoittuvilla viranomaistehtävillä määräytyy tehtävän laadusta ja sijainnista riippuen ja voimassa olevien lakien, asetusten, sopimusten sekä vallitsevien käytäntöjen mukaisesti.

2.2.1 Hätäkeskus sekä meripelastuksen johtokeskukset

Vesistöön sijoittuvilla tehtävillä voi hälyttävinä keskuksina toimia Hätäkeskus sekä meripelastuksen johtokeskukset joko erikseen tai yhteistyössä. Hätäkeskuslaitos tuottaa Suomessa hätäkeskuspalvelut, jonka lisäksi se tukee pelastustoimen, poliisitoimen sekä sosiaali- ja terveystieteiden toimintaa toimimalla viestikeskuksena ja välittää ilmoitukset sekä tehtävät viranomaisille. Hätäkeskus toimii yhteistyössä meripelastuksen johtokeskuksen kanssa välittämällä tarpeen tullen saamansa ilmoitukset meripelastuksen johtokeskukselle ja tukee meripelastuksen johtokeskusta hälyttämällä tehtäville tarvittavia resursseja. (Meripelastusohje 2010, viitattu 19.3.2019.)

Hätäkeskuksen ja meripelastuksen johtokeskusten välisestä vastuunjaosta ja yhteistoiminnasta on laadittu tarkentavia ohjeita, jotka ohjaavat hätäilmoituksen käsittelyn kussakin tilanteessa oikealle keskukselle sekä määrittävät tehtäväkoodin ja johtovastuuviranomaisen. Keskukset tukevat tarvittaessa toisiaan tehtäväkohtaisen riskinarvion luomisessa ja tehtävillä tarvittavien yksiköiden hälyttämisessä. (Hiljanen, sähköpostiviesti 18.4.2019.)

2.2.2 Ensihoitopalvelu

Terveystieteiden määritelmän mukaisesti ensihoitoa on äkillisesti sairastuneen tai loukkaantuneen potilaan kiireellisen hoidon antaminen ja tarvittaessa potilaan kuljettaminen hoitoyksikköön. (Terveystietolaki 1326/2010 39§.) Sairaanhoidopiirien kuntayhtymät järjestävät alueensa ensihoitopalvelun. Ne voivat hoitaa toiminnan itse, yhteistyössä pelastustoimen tai toisen sairaanhoidopiirin kanssa tai ostaa palvelun muulta palveluntuottajalta. (em.) Terveystietolaki velvoittaa sairaanhoidopiirin kuntayhtymää laatimaan ensihoidon palvelutasopäätöksen, jossa määritellään muun muassa ensihoitopalvelun järjestämistapa, palvelun sisältö, sekä tavoiteajat, joissa väestö tavoitetaan. (em.)

Ensihoidon tehtäväkiireellisyysluokat sekä tavoittamisaikojen määrittely on asetettu sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asetuksessa ensihoitopalvelusta. Tehtäväkiireellisyysluokat jaetaan hätäkeskuksessa tehtävän riskinarvion mukaisesti neljään luokkaan: A, B, C ja D siten, että A-luokka on avuntarpeeltaan kiireellisin ja D kiireettömin (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asetus ensihoitopalvelusta 585/2017 6§.)

Tavoittamisaikat määrättyvät erityisvastuualueittain laadittujen riskianalyyseiden mukaisten riskialueiden sekä tehtäväkiireellisyysluokkien perusteella. Riskialueet on jaettu asetuksessa

neljään luokkaan, jotka ovat ydintaajama, muu taajama, asutettu maaseutu sekä muut alueet. Asu-
mattomille alueille, kuten merialueille (muut alueet- riskialueluokka) ei määritellä väestön tavoitta-
misaikoja, mutta ensihoitopalvelu on järjestettävä myös näillä alueilla. (Sosiaali- ja terveysministe-
riön asetus ensihoitopalvelusta 585/2017 4-7§.)

Terveydenhuoltolaki määrittää ensihoitopalvelun sisällön. Siihen kuuluu muun muassa äkillisesti
sairastuneen tai loukkaantuneen potilaan hoidon tarpeen arviointi ja kiireellinen hoito ensisijaisesti
terveydenhuollon hoitolaitoksen ulkopuolella, pois lukien meripelastuslaissa tarkoitetut tehtävät ja
tarvittaessa potilaan kuljettaminen lääketieteellisesti arvioiden tarkoituksenmukaisimpaan hoitoyk-
sikköön. (Meripelastuslaki 1145/2001.) Lisäksi siihen sisältyy ensihoitovalmiuden ylläpitäminen,
virka-avun antaminen poliisille, pelastusviranomaisille, rajavartiolaitokselle ja meripelastusvi-
ranomaisille niiden vastuulla olevien tehtävien suorittamiseksi, sekä osallistuminen alueellisten va-
rautumis- ja valmiussuunnitelmien laatimiseen suuronnettomuuksien ja terveydenhuollon erityisti-
lanteiden varalle yhdessä muiden viranomaisten ja toimijoiden kanssa. (Terveydenhuoltolaki
1326/2010 40§.)

Sosiaali- ja terveysministeriön asetus ensihoitopalvelusta määrittää ensihoitopalvelun tehtävät ja
samalla ohjaa ensihoitopalvelun yhteistoimintaa muiden viranomaisten kanssa. Sen mukaan sai-
raanhoitopiirin kuntayhtymä ensihoitopalvelua järjestäessään:

Vastaa ensihoitovalmiuden ylläpidosta, ensihoitopalvelun päivittäistoiminnasta, päivittäistoimin-
nasta poikkeavista erityistilanteista ja niihin varautumisesta sekä johtaa ensihoitopalvelun operatii-
vistä toimintaa. Sen on myös laadittava hälytysohjeet ja muut ensihoitopalvelua koskevat ohjeet,
jotka erityisvastuualueen ensihoitokeskus sovittaa yhteen Hätäkeskuslaitokselle annettaviksi. Sai-
raanhoitopiirin kuntayhtymän on myös sovittava meripelastusviranomaisten kanssa toimintamal-
leista meripelastusviranomaisten vastuulla olevissa tehtävissä, sovittava ensihoitopalvelun toimin-
nassa tarvittavien erikoisvarusteiden ja -kulkuneuvojen käytöstä muiden viranomaisten ja toimijoi-
den kanssa, sekä sovittava poliisilaitosten kanssa yhteistoiminnan järjestämisestä ensihoidosta po-
liisiin johtamissa vaativissa tilanteissa. (Sosiaali- ja terveysministeriön asetus ensihoitopalvelusta
585/2017 2§.) Meripelastuslain mukaan sosiaali- ja terveysviranomaiset vastaavat ensihoitopalve-
lun järjestämisestä sekä puhelinvälitteisten lääkäripalvelujen tuottamisesta meripelastustoimessa.
(Meripelastuslaki 1145/2001 4§).

2.2.3 Rajavartiolaitos

Rajavartiolaitos on sisäasianministeriön alaisuudessa toimiva sisäisen turvallisuuden viranomainen. Sen päätehtäviä on rajavalvonta maarajoilla ja merialueilla, henkilöliikenteen rajatarkastukset, sekä pelastustoiminta erityisesti merialueilla. Se johtaa meripelastustoimintaa ja suorittaa valvontaa alueellaan etsintöjä ja sairaankuljetuksia. (Rajavartiolaitos 2019a, viitattu 12.3.2019.) Rajavartiolaitokseen kuuluviksi hallintoyksiköiksi luetaan Rajavartiolaitoksen esikunnan ja Raja- ja merivartiokoulun lisäksi neljä rajavartiostoa, kaksi merivartiostoa sekä Vartiolentolaivue. (Rajavartiolaitos 2019b, viitattu 12.3.2019.)

Meripelastuslakia sovelletaan Suomen meripelastustoimen vastuualueella vaarassa olevien ihmisten etsimiseen ja pelastamiseen, heille annettavaan ensihoitoon, vaaratilanteeseen liittyvän radioviestinnän hoitamiseen, sekä merialueella tapahtuvaan ensihoitopalveluun. (Meripelastuslaki 1145/2001 1§). Lain ulkopuolelle on rajattu ihmishengen pelastaminen maihin kiinnitettynä olevasta aluksesta sekä aluksen ja sen lastin pelastamisesta kuten myös alusöljy- ja kemikaalivahingon torjunnasta, joista säädetään pelastuslaissa. (Pelastuslaki 379/2011 36§). Rajavartiolaitos on johtava meripelastusviranomainen, joka vastaa meripelastustoimien järjestämisestä sekä johtaa ja suorittaa etsintä- ja pelastustoimintaa. Se huolehtii meripelastustoimien suunnittelusta, kehittämisestä ja valvonnasta ja yhteen sovittaa meripelastustoimeen osallistuvien viranomaisten ja vapaaehtoisten yhteistoimintaa. (Meripelastuslaki 1145/2001 3§.)

Meripelastustoimen vastuualueella tarkoitetaan merialuetta, joka käsittää Suomen aluevedet, niillä olevan saariston sekä aluevesiin välittömästi liittyvän kansainvälisen merialueen osan, josta on naapurivaltioiden kanssa erikseen sovittu. (Meripelastuslaki 1145/2001 2§).

Meripelastusta koskeva hallituksen esitys vuodelta 2001 toteaa tarkentavasti meripelastuslain soveltamisalasta, että meripelastuslakia sovellettaisiin vain merialueilla, ei sisävesialueilla, joilla tarkoitetaan järviä, jokia ja kanavia. Esityksessä todetaan, että pelastustoiminta sisävesialueilla kuuluisi pelastustoimilain mukaisesti kunnille. (HE 71/2001, viitattu 12.3.2019.)

Meripelastuslain muutosta koskevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan täsmennystä lain alueellisesta soveltamisalasta, jotta meripelastuksen vastuualueeksi luettaisiin Suomen aluevesillä oleva saaristo, jolla tarkoitetaan saariston vesialueita. Itse saaret eivät kuuluisi meripelastuslain soveltamisalaan, vaan niiden osalta vastuu kuuluisi edelleen alueen pelastustoimelle. (HE 185/2009, viitattu 12.3.2019.)

Sisäasiainministeriön ohje pelastustoiminnan järjestelyistä sisävesialueilla toteaa, että käytännössä Rajavartiolaitos vastaa merialueella tapahtuvasta meripelastustoimesta ja alueen pelastustoimet vastaavat sisävesialueiden pelastustoiminnasta. Sisävesiin kuuluvat ohjeen mukaan järvet, lammet ja joet sekä muut erikseen rakennetut tai keinotekoisesti veden pintaa nostamalla syntyneet vesialueet kuten tekoaltaat, kanavat ja vastaavat. (Sisäasiainministeriö 2006, viitattu 12.3.2019.)

Rajavartiolain mukaan meripelastuslaissa säädetyn lisäksi voi rajavartiolaitos osallistua muuhun pelastustoimintaan sekä maastoon eksyneiden tai siellä muutoin välittömän avun tarpeessa olevien henkilöiden etsintään asettamalla käytettäväksi kalustoa, henkilöitä ja asiantuntijapalveluja. (Rajavartiolaki 749/2014 26§).

Rajavartiolaitos voi myös suorittaa kiireellisen sairaankuljetuksen, jos siitä vastaava viranomainen tai sairaankuljetuspalvelun tarjoaja ei voi suorittaa kuljetusta pelastumisen vaarantumatta sekä voi osallistua terveydenhuoltolaissa (1326/2010) tarkoitettuun ensihoitopalveluun sen mukaan kuin siitä erikseen sovitaan. (em.).

Sisäasiainministeriön vuonna 2010 julkaisema meripelastusohje toteaa, että Rajavartiolaitos osallistuu ensihoitopalveluun liittyen perustasoisen ensihoitopalvelun ja sitä alemman tasoisesta hoidosta. (Meripelastusohje 2010, 30, viitattu 19.3.2019). Rajavartiolaitos pitää valmiudessa helikoptereita, joilla voidaan osallistua perustasoiseen ensihoitopalveluun. (Meripelastuslaki 1145/2001 8§, Valtioneuvoston asetus meripelastuksesta 37/2002). Meripelastusohjeen mukaan terveystoimikunta vastaa tätä vaativimmista ensihoitopalvelun tehtävistä sekä puhelinvälitteisten lääkäripalveluiden lääkinällisistä neuvoista ja riskiarvion tuottamisesta. (Meripelastusohje 2010, 30, viitattu 19.3.2019).

Meripelastustoimintaa johdetaan meripelastuksen johtokeskuksista (Maritime rescue co-ordination centre, MRCC ja Maritime rescue sub-centre, MRSC), jotka sijaitsevat Turussa (MRCC) ja Helsingissä (MRSC). Ne huolehtivat johtamis- ja viestivalmiuksien ylläpidosta sekä etsintä- ja pelastustoiminnan johtamisesta meripelastuslohkonsa alueella. (Meripelastusohje 2010, 3, viitattu 19.3.2019.)

Rajavartiolaitoksen merivartiokyksiköitä toimii myös osana terveydenhuoltolaissa määriteltyä ensivastatoimintaa. (Terveydenhuoltolaki 1326/2010 40§). Suomenlahden merivartiostolla on ensivastatoimintapöytäkirja HUS kuntayhtymän ja Carean kanssa. Suomenlahden merivartioston tuottaman ensi-

vastepalvelun tavoitteena on tuottaa ensihoidon turvallisuuspalveluita saaristoalueella muiden Rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien ohella ja niitä vaarantamatta. SLMV merelliset yksiköt (Mv-asetat, laivat) ovat suoraan hätäkeskuksen vasteessa ensihoidon tehtävissä saaristoalueella. (Häkkinen, sähköpostiviesti 26.12.2018.)

2.2.4 Pelastuslaitokset

Pelastuslain määritelmän mukaan pelastustoiminnalla tarkoitetaan kiireellisiä tehtäviä, joiden tarkoituksena on pelastaa ja suojata ihmisiä, omaisuutta ja ympäristöä onnettomuuden uhatessa tai sattuesssa sekä rajoittaa onnettomuudesta aiheutuvia vahinkoja ja lieventää onnettomuuden seurauksia (Pelastuslaki 379/2011 2§).

Sisäasiainministeriö johtaa ja yhteistyössä aluehallintoviraston kanssa valvoo pelastustointia ja sen palvelujen saatavuutta. (Pelastuslaki 379/2011 23§). Valtioneuvosto päättää maan jakamisesta pelastustoimen alueisiin, jotka vastaavat pelastustoimesta yhdessä kuntien kanssa. (Pelastuslaki 379/2011 24§). Laki määrittää, että alueen pelastustoimella tulee olla pelastustoimen tehtävien hoitamista varten pelastuslaitos. (Pelastuslaki 379/2011 25§).

Pelastustoimintaan kuuluu pelastuslain määrittämisen mukaan hälytysten vastaanottaminen, väestön varoittaminen, tulipalojen sammuttaminen, uhkaavan onnettomuuden torjuminen, onnettomuuden uhrien ja vaarassa olevien ihmisten sekä ympäristön ja omaisuuden suojaaminen ja pelastaminen. Lain mukaan pelastuslaitos vastaa pelastustoimintaan kuuluvien tehtävien hoitamisesta, jos onnettomuus, tulipalo tai niiden uhka vaarantaa ihmisen hengen ja terveyden tai omaisuuden ja ympäristön suojaamisesta tai pelastamisesta, ellei toimenpiteet kuulu toisen viranomaisen tai organisaation hoidettavissa tai ole onnettomuuden kohteen omin voimin hoidettavissa. (Pelastuslaki 379/2011 32§.) Alueen pelastustoimet vastaavat sisävesialueiden pelastustoiminnasta. (Sisäasiainministeriö 2006, viitattu 12.3.2019).

Pelastustoimi pitää yllä venekalustoa ja valmiutta öljyntorjuntaan öljyvahinkojen torjuntalain sekä öljyvahinkoasetuksen velvoitteiden mukaisesti. (Öljyvahinkojen torjuntalaki 1673/2009; Öljyvahinkoasetus 249/2014). Kalustoa voidaan öljyntorjunnan lisäksi käyttää myös meripelastustoimen tukena, pelastustoimintaan sisävesillä, sekä ensihoitopalvelun vastuulla olevilla tehtävillä (Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos 2010, viitattu 19.3.2019; Sosiaali- ja terveysministeriön asetus ensihoitopalvelusta 585/2017 2§).

2.2.5 Muut toimijat

Poliisilain mukaan poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen turvaaminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi myös toimii yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen kanssa turvallisuuden ylläpitämiseksi. (Poliisilaki 872/2011.)

Poliisilla on käytössään noin 90 vesikulkuneuvoa, joista 16 on kookkaampia sisämoottoriveneitä. (Poliisi 2019a, viitattu 19.3.2019). Poliisi valvoo vesiliikennettä merialueilla satamien tuntumassa sekä sisävesillä. Venepoliisit valvovat kalastusta ja metsästystä, luonnon- ja ympäristönsuojelua, sekä yleistä järjestystä ja turvallisuutta vesialueilla ja saaristossa. (Poliisi 2019b, viitattu 19.3.2019.)

Suomen punainen risti on Suomen valtion tunnustama julkisoikeudellinen yhdistys ja toimiva kansalaisjärjestö, joka Suomessa ja maailmalla auttaa onnettomuuksien ja katastrofien sattuessa sekä auttaa varautumaan niihin. Sen toimintamuotoja ovat keräykset ja lahjoitukset, ensiapuryhmät ja ensiapukoulutus, hätäapu onnettomuustilanteissa, viranomaisten tukeminen erilaisissa hätätilanteissa sekä vapaaehtoisen pelastuspalvelun koordinointi. (Suomen punainen risti 2019, viitattu 19.3.2019.) Se osallistuu myös muun muassa Caritas- ensivastetoiminnan nimissä Turun meripelastusyhdistyksen operoiman meripelastusalue PV Abson toimintaan. (Meripelastusseura 2017a, viitattu 19.3.2019).

Suomen Meripelastusseura on vapaaehtoistoimintaan perustuvien meri- ja järvipelastusyhdistysten keskusjärjestö. Sen jäsenyhdistykset osallistuvat meripelastustehtäviin sekä pelastustoimintaan sisävesillä. Jäsenyhdistysten toiminta-alueita ovat Suomenlahti, Saaristomeri, Pohjanlahti, Pohjois-Suomi, Päijänne, Kokemäenjoki, sekä Vuoksen vesistöt. (Meripelastusseura 2017b, viitattu 19.3.2019.) Meripelastusseuralla on käytössään yli 130 pelastusalausta rannikolla ja sisävesillä. (Meripelastusseura 2019b, viitattu 19.3.2019). Suomen Meripelastusseuran jäsenyhdistyksiä toimii myös osana ensivastetoimintaa. (Meripelastusseura 2017a, viitattu 19.3.2019).

Suomen puolustusvoimilla on sotilaallisten tehtävien lisäksi määritetty laissa muiden viranomaisten tukeminen, kuten esimerkiksi pelastustoimintaan osallistuminen antamalla käytettäväksi pelastustoimintaan tarvittavaa kalustoa, henkilöstöä sekä asiantuntijapalveluja. (Laki puolustusvoimista 551/2007 2§).

3 YHTEISTOIMINNAN MÄÄRITELMÄ JA KRITTEERIT

3.1 Viranomaisyhteistyön määritelmä

Yhteistyön, yhteistoiminnan tai viranomaisyhteistyön määritelmille ei ole löydetty yksiselitteisiä määritelmiä. Ne ovat moniulotteisia ja- tulkintaisia termejä. Näin toteaa muun muassa sotatieteiden tohtori Vesa Valtonen turvallisuustoimijoiden viranomaisyhteistyötä käsittelevässä väitöskirjassaan. (Valtonen 2010, 99-100.)

Yhteistyön käsitteen monitulkintaisuus ei yleensä käytännön tasolla hankaloita viranomaisyhteistyötä. Määrittelemättömyys on ongelma teoreettisella tasolla ja se vaikeuttaa myös yhteistoiminnan kustannustehokkuuden mittaamista. Esimerkiksi sisäasiainministeriö ei ole nähnyt tarvetta viranomaisyhteistyön käsitteen määrittelylle, vaan katsoo että erilaiset sisäiset ja ulkoiset yhteistyörakenteet tulevat määritellyksi muun muassa työjärjestyksissä ja auttamispäätöksissä silloin kun yhteistoimintaa aloitetaan. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2010, 11, viitattu 8.3.2019.)

Valtonen on väitöskirjassaan määritellyt viranomaisyhteistyön olevan toimivaltaisen viranomaisen koordinoimaa viranomaisten ja muiden yhteistyöhön velvoitettujen tai valtuutettujen toimijoiden toimintaa yhdessä yhteistyön päämäärien saavuttamiseksi. (Valtonen 2010, 24).

Suomalaisissa tutkimuksissa on myös usein nostettu esiin alun perin Wikipediassa kuvattu yleinen määritelmä:

Viranomaisyhteistyö on erityisesti 1990-luvun aikana esille noussut verkostoitumisen muoto. Siinä viranomaiset toimivat yli omien organisaatioiden rajojen yhteistoiminnassa ja tietoa toisilleen jakaen. Viranomaisyhteistyö voi olla valtioiden (vast.) välistä tai valtion tai sen osan sisällä tapahtuvaa. Yleensä sillä tarkoitetaan eri viranomaisien välistä yhteistoimintaa ja tiedon jakamista, mutta se voi tapahtua myös saman viranomaisalan sisällä, mutta eri valtioiden välisenä. Jälkimmäisestä on esimerkki Europolin toiminta. (Kotilainen 2009, 19, viitattu 10.4.2019.)

Valtonen toteaa väitöskirjassaan, että viranomaisyhteistyön moniulotteisuutta- ja tulkintaisuutta kuvaava se, ettei viranomaisyhteistyö yleisenä käsitteenä vastaa useinkaan käytännön todellisuutta. Se ymmärretään pääosin vain tiettyjen toimijoiden yhteistyönä ja on sidonnainen toimintaympäristöönsä. (Valtonen 2007, 7.)

Viranomaisyhteistyöstä voidaan erottaa kaksi eri ulottuvuutta, joita ovat viranomaisyhteistyön suunnittelu ja valmistelu sekä käytännön yhteistyö kentätasolla. Yhteistyöllä on myös kaksi eri muotoa,

joita ovat formaali ja informaali yhteistyö. Formaali yhteistyö perustuu säädös- ja määräyspohjaan, joten sillä on virallinen asema organisaatioiden toiminnassa. Informaali viranomaisyhteistyön muoto taas perustuu organisaatioiden omiin tarpeisiin ja haluun saavuttaa etuja yhteistyön keinoin. Informaalin yhteistyön muodolla ei varsinaisesti ole tukena sitä koskevaa säädöspohjaa. (Kivenjuuri 2010, 6.)

Formaalin yhteistyön osalta säädöspohja ohjaa viranomaisyhteistyötä väljästi. (VTV 2018, 11, viitattu 8.3.2019). Hallintolaissa säädetään hyvän hallinnon perusteista ja sitä sovelletaan myös valtion viranomaisiin. Lain 10§ säättää viranomaisyhteistyöstä: *”Viranomaisen on toimivaltansa rajoissa ja asian vaatimassa laajuudessa avustettava toista viranomaista tämän pyynnöstä hallinto- tehtävän hoitamisessa sekä muutoinkin pyrittävä edistämään viranomaisten välistä yhteistyötä.”* (Hallintolaki 434/2003, 10§.) Lakien perusteella viranomaisyhteistyö voi olla viranomaisten resursien luovuttamista toisen viranomaisen käyttöön tai näiden välistä yhteistä suunnittelua. (VTV 2018, 11, viitattu 8.3.2019).

Merkittävänä viranomaisyhteistyöstä säätävänä erillislakina voidaan pitää Poliisin Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoimintaa koskevaa lakia 678/2009. (VTV 2018, 13, viitattu 8.3.2019). Sen tarkoituksena on edistää yhteistoimintaa ja PTR- viranomaisten yhteisten toimintalinjojen toteuttamista. Siinä säädetään muun muassa toimimisesta toisen PTR- viranomaisen tehtäväalueella ja tiedon keräämisestä sekä välittämisestä toimijoiden kesken siten, että PTR- viranomaisille säädettyjen rikostorjunnan tehtävien, valvonnan sekä kansainvälisen yhteistyön ja niihin liittyvien yksittäisten tehtävien yksittäiset toimenpiteet hoidetaan tarkoituksenmukaisesti, tehokkaasti ja taloudellisesti. (Laki poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta 687/2009.)

Viranomaisen määritelmä ei myöskään ole täysin yksiselitteinen. Eri laeissa viranomaisella tarkoitetaan jossain määrin eri asioita. Yleensä viranomaisella tarkoitetaan vain julkisen organisaation kuten kuntien tai valtion toimielimiä (Valtonen 2010, 152). Viranomaisyhteistyöllä voidaan tarkoittaa esimerkiksi eri viranomaisten keskinäistä yhteistyötä tai yhteistoimintaa, jossa viranomaiset toimivat yhdessä esimerkiksi julkisten ja yksityisten toimijoiden kanssa. Se voidaan myös mieltää synonymiksi kumppanuudelle ja verkostoitumiselle (Räsänen 2011, viitattu 8.3.2019.)

”Yhteistyöltä edellytetään joustavuutta ja myös muiden, kuin tunnettujen viranomaistahojen sitoutamista toimintaan. Viranomaisyhteistyötä tekevät monet muutkin toimijat, joskus jopa johtavassa

tai ainakin toiminnan kannalta kriittisessä roolissa. Tämä edellyttää julkisen, yksityisen, vapaaehtoissektorin ja jopa yksittäisen kansalaisen osallistumista ja nykyistä kiinteämpää yhteistyötä sekä tiedon jakamista” (Valtonen 2007, 8.)

Opinnäytetyössämme yhteistoiminnalla tarkoitetaan ensihoitopalvelun yhteistoimintaa sellaisten toimijoiden kanssa, jotka voivat toimia yhteistyössä ensihoitopalvelun kanssa vesistöihin sijoittuvilla tehtävillä. Näitä voivat olla viranomaistahot, kuten Rajavartiolaitos, Pelastustoimi, Poliisi ja Puolustusvoimat. Toimintaan voi osallistua myös siviilitoimijoita, kuten Suomen meripelastusseuran jäsenyhdistykset ja Suomen punainen risti.

3.2 Toimiva viranomaisyhteistyö

Sotatieteiden tohtori Vesa Valtonen esittää väitöstutkimuksensa myötä selvinneitä kriteerejä toimivalle yhteistyölle. Kriteerit esitettiin tärkeysjärjestyksessä, jolloin ensimmäiset kolme kärkikriteeriä olivat *yhteistyöhakuisuus, yhteinen tavoite, sekä yhteistyötarve*. Ne toimivat yhteistyön käynnistymisen synnyttävänä voimana ja määrittävät toimijoiden sitoutumista yhteistoimintaan. (Valtonen 2010, 185.) Toiminnalle välttämättömiin kärkikriteereihin Valtonen lukee tutkimuksessaan myös *vastavuoroisuuden ja luottamuksen*. (Valtonen 2010, 185-186).

Yhteistoiminnalle tärkeiksi kriteereiksi määrittäytyivät Valtosen tutkimuksessa myös *toimijoiden väliset hyvät henkilösuhteet, yhteistyökumppanin organisaation ja toimintatapojen tunteminen, yhteinen kieli, selkeä sopimusperusta, toimijoiden yhteinen kulttuuritausta, kustannustehokkuus sekä yhteistoiminnan säännönmukaisuus*, jota Valtosen mukaan voidaan mieltää jo aloitettua yhteistoimintaa ylläpitäväksi kriteeriksi. (Valtonen 2010, 187.)

Tapausesimerkkeinä toimivasta viranomaisyhteistyöstä voidaan pitää muun muassa merellisten viranomaistoimijoiden METO- yhteistyötä sekä ensihoidon ja pelastustoimen tiivistä yhteistoimintaa. METO- yhteistyöviranomaisia ovat Suomen merelliset toimijat: Liikennevirasto, Liikenteen turvallisuusvirasto Trafi, Rajavartiolaitos sekä Puolustusvoimat. Yhteistyön tavoitteena on ollut lisätä tuottavuutta, vähentää kustannuksia sekä kehittää merellisen toiminnan tehokkuutta. (Trafi 2014, viitattu 7.3.2019.) Toiminta on aloitettu vuonna 1994, jolloin toimintaa olivat käynnistämässä tuolloinen Merenkululaitos, Puolustusvoimat sekä Rajavartiolaitos. Yhteistyö on ollut käytännössä teknisen suorituskyvyn kehittämistä yhteistyössä ja on johtanut kymmenien miljoonien eurojen

säästöihin verrattuna tilanteeseen, jossa toimijat olisivat hankkineet saman suorituskyvyn vain itselleen. (Rajavartiolaitos 2014, viitattu 7.3.2019.)

Taloudellisten hyötyjen lisäksi yhteistyö on edistänyt myös tiedon kulkua eri viranomaisten välillä. (Trafi 2014, viitattu 7.3.2019).

Kapteeniluutnantti Anssi Munkki käsittelee yleisesikuntaupseerikurssin diplomityössään merivoimien yhteistoiminnan kehittämistä muiden viranomaisten kanssa. Hän toteaa, että METO- yhteistoiminta ei ole lakisääteistä toimintaa, kuten esimerkiksi PTR-toiminta. Se on nimenomaan viranomaisten oma-aloitteisuuteen perustuvaa toimintaa. (Munkki 2009, 38. Viitattu 7.3.2019.)

Munkin (2009) diplomityössään esittämät johtopäätökset osoittavat, että viranomaisten on kannattavaa yhdistää voimavarojaan kalustohankinnoissaan. Säästöjä syntyy materiaalin ja kaluston hankintavaiheessa, mutta erityisesti yhteistyö edistää materiaalin ja kaluston ylläpitämisen kustannussäästöjä. Yhteensopiva kalusto, kuten veneet ja radiot sekä valvontavälineet helpottavat myös käytännön yhteistoimintaa. (Munkki 2009, 99. Viitattu 7.3.2019.)

Sisäministeriön pelastustoimen uudistushankkeen vuonna 2017 toimeksi antama selvitys pelastustoimen ja ensihoidon synergiasta selvitti kyselyin pelastuslaitoksen sekä ensihoidon johtohenkilöstön kokemuksia pelastuksen ja ensihoidon yhteistoiminnasta. Selvityksen mukaan pelastajien ja ensihoitajien sujuva yhteistyö koetaan yhdeksi merkittävimmistä tekijöistä hyvän potilasturvallisuuden kannalta.

Sujuvan yhteistoiminnan taustalla ovat selvityksen mukaan ennalta harjoitellut ja selkeät toimintamallit, pelastustoimen laadukas ensivastetoiminta sekä selkeä johtamiskulttuuri. Toimijoiden välinen yhteistoiminta kehittyy samalla kun ne saavat oppia toistensa toimintamalleista ja alojen erityisosaaminen välittyy toimijoiden välillä. Yhteistoiminta kehittää pelastuksen henkilöstön osaamista potilaan hoidossa ja potilaan tarpeiden huomioimisessa, kun samalla kehittyy ensihoitohenkilöstön näkemys pelastustoimen ajattelumalleista sekä työ- ja potilasturvallisuudesta onnettomuuspaikalla.

Potilaan tilan ja tarpeiden huomioiminen koettiin selvityksen mukaan oleelliseksi seikaksi ja ensivasteyksikön osaaminen korostuu, kun potilaan tilan heikkeneminen pyritään estämään ja tarvittaaviin henkeä pelastaviin toimiin ryhdytään oikein ja tarkoituksenmukaisesti. (Koskinen 2017, 21-23. Viitattu 7.3.2019.)

3.3 Yhteistoiminnan suunnittelu, edistäminen sekä haasteet

”Yhteistyö lähtee havaitusta tarpeesta. Se voi olla esimerkiksi lakisääteinen, resurssiriippuvainen tai kentältä noussut tarve, joka tuottaa päätöksen yhteistoiminnan käynnistämisestä joko ennalta tunnistettujen tai tunnistettavien yhteistoimintakumppanien kanssa.” (Valtonen 2010, 176.)

Valtonen käsittelee väitöskirjassaan turvallisuustoimijoiden yhteistyön prosesseja. Hän toteaa, että yhteistoiminnan käynnistyminen voi edellyttää luottamuksen rakentamista, toiminnan etujen esiin tuomista ja esityksiä eri yhteistyötahoille. Osapuolten sitouttamisen jälkeen sovitaan käytännön prosessit sekä menettelytavat. Oleellista on myös toiminnan laadun seuranta. (Valtonen 2010, 176.)

Viranomaisyhteistyössä suositetaan verkostomaista toimintatapaa. Sitä kuvataan prosessiksi, jossa osallistujien tiedot, arvot sekä osaaminen yhdistetään. Tällä aikaansaadaan toiminnallista lisäarvoa ja se luo sitoutumisen ja luottamuksen osapuolten välille. Yhdysesiköiden välinen kommunikointi on osaltaan verkostoitumista ja verkostoituminen lisää yhteyksiä. (VTV 2018, 22. Viitattu 8.3.2019.)

Merivartiimestari Rolf Nordström kuvaa paikallistason ulkomaalaisvalvonnan viranomaisyhteistyön organisointia Viranomaisyhteistyö – Hyvät käytännöt teoksessa. Hän kertoo, että esimerkkitapauksessa yhteistoiminta käynnistettiin osallisten kokoontuessa ns. järjestäytymiskokoukseen, jossa yhteistyöviranomaiset nimesivät edustajansa paikallistoiminnan organisointiin. Nimetyt edustajat kokoontuivat myöhemmin kartoittamaan toimintaympäristönsä mahdollisia valvontakohteita, tavoitteita, sekä resursseja ja haasteita valvontatietojen saamiseksi. Nordström korostaa tapaamisten yhteydessä syntyneiden hyvien suhteiden merkitystä. (Nordström 2007. Viitattu 7.3.2019.)

Kannatettava yhteistoiminnan edistämisen muoto on Munkin (2009) mukaan käytännön yhteistoiminnan lisääminen. Esimerkiksi yhteinen harjoittelu, yhteistoimintasopimukset sekä kokoukset edistävät tietojen vaihtoa sekä yhteistoiminnan edellytysten kehittämistä moniulotteisesti. (Munkki 2009, 99. Viitattu 7.3.2019.)

Valtonen toteaa väitöskirjassaan yhteistoiminnan harjoittelun hyötyjen olevan moninaisia. Harjoitusten yhteydessä voidaan kehittää yhteistoiminnan kulmakiviä, kuten henkilökohtaista tuntemista ja sen edistämää luottamusta. Säännöllinen harjoittelu mahdollistaa toiminnan kehittämistä pidemmällä aikajänteellä ja luo yhteistyötä tehostavaa yhteistoimintakulttuuria. (Valtonen 2010, 170.)

Yhteistoiminnan edistämisen keskeisimmäksi haasteeksi Munkki (2009) havaitsi yhteistoiminnan periaatteiden käytäntöön viemisen. Hänen tutkimukseensa osallistuneet henkilöt periaatteellisesti kannattivat yhteistoiminnan kehittämistä, mutta suhtautuivat kriittisesti tutkimuksessa esitettyihin käytännön sovellutuksiin. (Munkki 2009, 100. Viitattu 7.3.2019.)

Valtonen (2010) kuvaa väitöskirjassaan yhteistyön heikkoja signaaleja:

Yhteistoiminnalle voi olla haitallista, jos toiminnassa syntyy valtataisteluja tai jos yhteistyötä tekevien henkilöiden välisiin henkilösuhteisiin syntyy konflikteja. Toiminnan piilotarkoitukset voivat johtaa yhteistoiminnan päättymiseen. (Valtonen 2010, 244.)

4 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN

Projektiamme työsti kaksi Oulun ammattikorkeakoulun ensihoitajaopiskelijaa: Tomi Tolonen ja Jimi Säippä. Pääosin työtehtävät hoidettiin yhteistyössä, mutta työtä organisoitiin siten, että Tolonen vastasi viestinnästä yhteistyötahojen kanssa ja Säipän vastuualueena oli tuotoksen visuaalinen lopputulos. Työn tilaajana toimi Oulu-Koillismaan pelastuslaitos, jonka yhteyshenkilönä toimi ensihoitomestari Sanna Pekanoja. Asiantuntijoina ja tuotteen arvioitsijoina toimivat yhteistyötahot eri aloilta. (Liite 1.) Tuotoksen visuaalisuuden suunnittelussa ja toteutuksessa hyödynnettiin OAMK:n tietojenkäsittelyn opiskelija Joni Rajaniemen osaamista.

4.1 Projektin tarkoitus ja tavoitteet

”Projektille täytyy asettaa tavoitteet. Tavoitteiden tulee olla selkeät ja konkreettiset, jotta eri tahot tulkitsevat ne realistisesti ja samalla tavalla. Tavoitteiden toteuttaminen ei saa riippua liikaa hankkeen ulkoisista tekijöistä”. (Silfverberg 2007, 81.)

Työn päätavoitteena oli ensihoitoyksiköiden toimintavalmiuksien parantaminen sekä viranomaisyhteistyön edistäminen vesistöön sijoittuviin ensihoitotehtäviin liittyen. Projektin tuotteena on ensihoitoyksiköille suunnattu opasvihko Suosituksia yhteistoimintaan varautumiseen ja yhteistoiminnan aloittamiseen. Oppaan laadinnassa hyödynnettiin projektin yhteistyötahojen: Rajavartiolaitoksen, Oulu- Koillismaan pelastusliikelaitoksen sekä Varsinais- Suomen ja Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirien henkilöstön osaamista sekä muita asiantuntijoita ensihoidon, pelastustoimen sekä meripelastustoimen aloilta. (Liite 1.)

Opinnäytetyön tuotteena syntyneen oppaan on tilannut Oulu-Koillismaan pelastuslaitos. Ensihoitomestari Sanna Pekanojan mukaan vesistöihin sijoittuvat ensihoitotehtävät ovat Oulu-Koillismaan pelastusliikelaitoksen toiminta-alueella muihin tehtäviin verrattuna harvinaisia. Yksittäiselle ensihoitajalle ei kerry vesistöön sijoittuviin tehtäviin liittyen kokemusta ja se myötä muodostuvaa rutiinia, jolloin tarvitaan selkeät ohjeet ja toimintamallit, jotka ovat nopeasti saatavilla, jotta yhteistoiminta voi olla sujuvaa. Selkeät ohjeet ja toimintamallit myös parantavat potilasturvallisuutta ja työturvallisuutta. Mainitun kaltaista ohjeistusta ei ole aiemmin ollut olemassa. (Pekanoja, sähköpostiviesti 26.4.2018.)

Tulostavoitteenamme oli tuottaa laadukas opas Oulu-Koillismaan pelastuslaitoksen ensihoidolle yhteistoiminnan aloittamiseen ja yhteistoimintaan varautumiseen veneyksiköiden kanssa. Tuote sisältää johdanto-osuuden, hälyttämisen- ja johtamiskäytänteet, suosituksia yhteistoimintaan varautumiseen, toimintaohjeen yhteistoiminnan aloittamiseen sekä kuvakollaasin potilaan kuljetustehtävillä käytettävästä venekalustosta. Yhteistyötahoilta saatu palaute toimi projektin laadullisena mittarina. Laatutavoitteenamme oli tuottaa selkeä ja hyödyllinen opas.

” Kehitystavoite pyrkii vaikuttamaan lopullisiin hyödynsääjiin positiivisesti projektin välityksellä.” (Silfverberg 2007, 80-81). Kehitystavoitteena oli ensihoitohenkilöstön toimintavalmiuksien- ja varmuuden kehittyvän vesistöön sijoittuviin tehtäviin liittyen, viiveiden minimoiminen potilaan hoitoketjussa ensihoidossa, hoidon laadun parantaminen, haittatapahtumien vähentäminen sekä potilas- ja työturvallisuuden lisääminen.

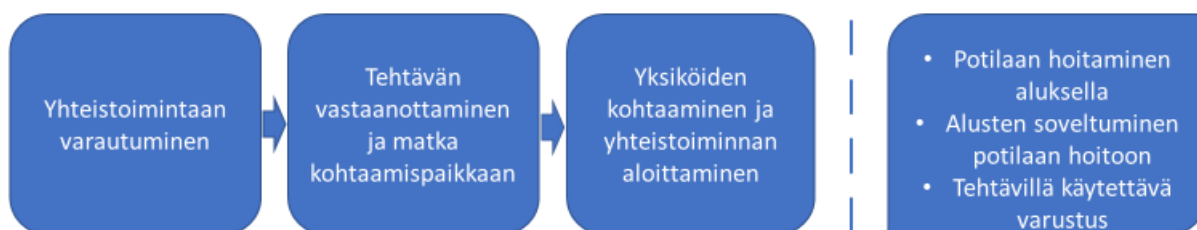
4.2 Kehittämistyön vaiheet

Tuotekehitysprosessissa voidaan erottaa viisi vaihetta. Ensimmäinen on ongelman tai kehittämistarpeen tunnistaminen. Sitä seuraa ideointi ratkaisujen löytämiseksi, tuotteen luonnostelu, kehittäminen ja viimeistely. Tuotekehitysprosessi vaatii monien asiantuntijoiden välistä yhteistyötä sekä yhteydenpitoa erityyppisiin sidosryhmiin. (Jämsä & Manninen 2000, 28-29.)

Projekti aloitettiin projektisuunnitelman laatimisella, aiheen rajaamisella ja luomalla yhteyksiä asiantuntijatahoihin. Aiheen taustakartoituksissa selvisi, että vesistöön sijoittuvat ensihoitotehtävät painottuvat vain tietyille alueille ja pääsääntöisesti toimijoilla on melko vähän kokemusta vesistöön sijoittuvista ensihoitotehtävistä. Yhteistyötahoiksi pyydettiin tämän vuoksi myös kokemusta ja asiantuntemusta omaavia toimijoita sellaisilta toimijoilta, jotka suorittavat säännöllisesti vesistöön sijoittuvia ensihoitotehtäviä. Yhteistyötahot on kuvattu liitteessä 1. (Liite 1.)

Aihe tunnistettiin laajaksi ja sen rajaamisen lähtökohtana oli, että syntyvän tuotteen tuli olla riittävän kattava täyttääkseen havaitun kehittämistarpeen, mutta olla myös laadukkaasti toteutettavissa laajuudesta huolimatta. Aihe rajattiin siten, että tuotteella keskitytään edistämään yhteistoimintaan varautumista ja sen alkutoimia tehtävälle hälyttämisestä siihen hetkeen saakka, kun ensihoitoyksikkö kohtaa veneyksikön. (Kuvio 1)

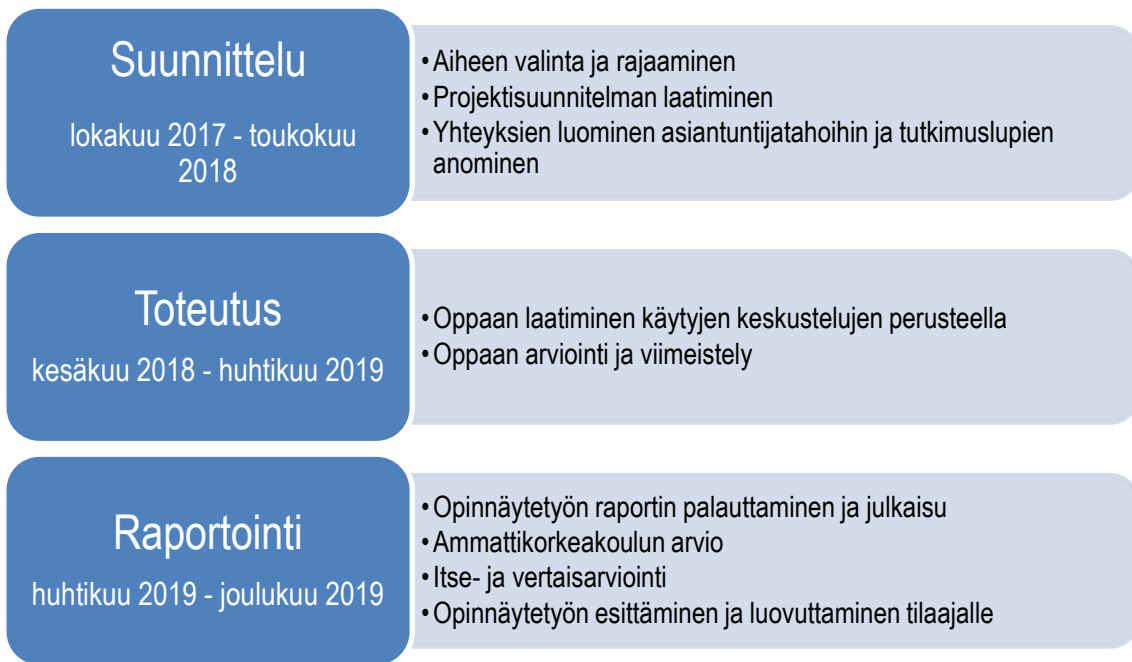
Aiheen rajaus

KUVIO 1. Aiheen rajaaminen.

Aiheen ulkopuolelle rajattiin toiminta yksiköiden kohtaamisen jälkeen siten, että tuote ei suoranaisesti ohjeista esimerkiksi vesistöön sijoittuvilla tehtävillä tapahtuvaa potilaan hoitoa, käytettävää varustusta tai käsittele venekaluston soveltuvuutta potilaan kuljettamiseen. Opas tosin tuo esiin näitäkin aiheita esittämällä ne jatkokehittämiskohteiksi, jotka toimijoiden on selvitettävä tapauskohtaisesti, sillä ne ovat riippuvaisia paikallisista käytännöistä, varustuksesta ja venekalustosta.

Projektisuunnitelman kirjoittaminen aloitettiin lokakuussa 2017 ja se valmistui toukokuussa 2018. Projektisuunnitelman myötä laadittiin myös opinnäytetyön aikataulus huomioiden koko opinnäytetyön prosessin. Olimme olleet mukana projektityöskentelyssä jo aiemmin liittyen muihin opintojaksoihin ja aiempaan työelämään. Tästä oli etua projektin suunnittelussa ja aikataulutuksen arvioinnissa. Aikataulun laadinnassa pyrittiin etupainotteisuuteen sekä riittävän pelivaran luomiseen ajatellen muita opintoja sekä mahdollisesti ilmeneviä viivästyksiä.

KUVIO 2. Projektin aikataulu.

Projektin suunnitteluvaiheessa laadittiin SWOT-analyysi, jolla projektin toteutukseen liittyviä riskejä arvioitiin. Vahvuudeksi koimme kokemuksen ensihoitotehtävistä yhdessä veneyksiköiden kanssa. Heikkoudeksi arvioimme kokemuksen puutteen näin laajasta projektista. Projektin mahdollisuuksia ovat kohderyhmän tietotaitojen karttuminen, viranomaisyhteistyön sekä potilas- ja työturvallisuuden parantaminen tehtävillä. Uhaksi koimme aikataulujen yhteensovittamiset työn ja muiden opintojen kanssa.

TAULUKKO 1. SWOT-analyysi.

Sisäinen ympäristö	Vahvuudet Kokemus vesistöön sijoittuvista ensihoito tehtävistä. Ongelmanratkaisukyky.	Heikkoudet Vähäinen kokemus projektitoiminnasta.
Ulkoisen ympäristö	Mahdollisuudet Kohderyhmän tietotaitojen karttuminen. Työ- ja potilasturvallisuuden parantuminen.	Uhat Aikataulumuutokset.

Tuotteen kehittäminen aloitettiin yhteistahojen kanssa toukokuussa 2018. Kehittämien tapahtui prosessinomaisesti ja tuote muotoutui lopulliseen muotoonsa yhteistyötahoilta saatujen tietojen sekä palautteen myötä. Käydyissä yhteistyötilanteissa keskustelujen pääotsikot olivat:

- Tuotteen rakenne ja siinä käsiteltävät aiheet.
- Vesistöön sijoittuvat ensihoitotehtävät ja yhteistoiminta ensihoitopalvelun sekä veneyksiköiden välillä.
- Johtovastuun määräytyminen sekä tehtäville hälyttäminen.

Käydyt keskustelut olivat vapaamuotoisia ja niiden tavoitteena oli selvittää yhteistoimintatehtäviin liittyviä käytänteitä, tarpeita, haasteita, sekä saada kehittämisehdotuksia laadittavaan oppaaseen. Yhteistyötilanteita järjestettiin myös siten, että paikalla oli viranomaisyhteistyön hengessä yhtä aikaa useamman viranomaistahon edustajia. Keskusteluista laadittiin muistiot, jotka annettiin tarkastettaviksi keskusteluissa osallisina olleille ennen muistioiden hyödyntämistä lähdemateriaalina pro-

jektissa. Keskustelujen yhteydessä toimijoita pyydettiin arvioimaan jo laadittua materiaalia ja ehdottamaan parannusehdotuksia, mikäli sellaisia havaitsivat. Osa yhteydenpidosta käytiin myös sähköpostitse, jolloin sähköpostin lähdemateriaalina käyttämiseen pyydettiin myös lupa asianosaisilta henkilöiltä. Tuotekehitysprosessissa mukana olleet asiantuntijat on kuvattu liitteessä 1 (Liite 1)

Opinnäytetyömme tuotteena syntynyt opasvihko rakentui vaihe vaiheelta ja sen rakenne selkiytyi verrattain nopeasti. Projektin loppuvaiheessa panostimme tuotteen asiasisällön varmistamiseen ja käännyimme myös säädöksiin liittyvissä haasteissa asiantuntijoiden puoleen.

4.3 Kehittämistyön tuotos

Työn tuotoksena syntyi opas Suosituksia yhteistoimintaan varautumiseen ja yhteistoiminnan aloittamiseen. Oppaan rakenne noudattaa tilaajan, eli Oulu-Koillismaan pelastusliikelaitoksen kriteerejä. Rakenne määräytyi tuotekehitysvaiheessa saadun palautteen mukaisesti ja siinä painotetaan niitä osa-alueita, mitkä kehittämisessä mukana olleet yhteistyökumppanit katsoivat haastavimmiksi ja oleellisimmiksi aihealueen edistämisen kannalta. (Kuvio 3)

KUVIO 3. Kehittämistyön tuotos.

Oppaan johtovastuuta ja hälyttämiskäytäntöjä käsittelevä osa pyrkii edistämään lukijan aiheeseen liittyvää tietoperustaa ja yhteen sovittamaan toimivan viranomaisyhteistyön edellyttämiä seikkoja valottamalla sopimusperustaa ja avaamalla organisaatioiden toimintamalleja ja johtosuhteita. Vesistöön sijoittuvat tehtävät voivat kuulua tilanteen mukaan ensihoitopalvelun, pelastustoimen, meripelastustoimen tai poliisitoimen johtovastuun alaisuuteen. Kutsumme tässä yhteydessä johtovastuun määräytymistä vesistöön sijoittuvilla tehtävillä johtovastuun rajapinnaksi, sillä johtovastuun määrittävät kriteerit ovat usein hyvin lähellä toisiaan. Esimerkiksi vesillä kulussa olevassa veneessä

tai laivassa sijaitseva ensihoito-, vahingontorjunta-, tai pelastustehtävä on säädösten ja vallitsevien käytäntöjen mukaan meripelastusta, mutta laiturissa olevan aluksen kohdalla kyse on ensihoitopalvelusta tai pelastustoimesta riippuen siitä, onko kyseessä sairastapaus, vai onnettomuuden myötä vammautunut potilas. (Meripelastuslaki 1145/2001 2§; HE 185/2009; Terveystieteiden tutkimuskeskuslaki 1326/2010 40§; Pelastuslaki 379/2011 2§.) Aihe koettiin taustaselvityksien perusteella haastavaksi ja johtovastuun määrittämisen ymmärtämiseksi on perehdyttävä useisiin säädöksiin ja tunnettava johtovastuun määrittämisestä sovitut käytännöt, kuten edellä mainitusta esimerkistä voidaan havaita. Kiireellisen hälytystehtävän sattuessa moiseen perehtymiseen ei ole mahdollisuutta ja asia tulisi olla helposti tarkistettavissa ja varmistettavissa. Johtovastuun määrittämisestä havainnollistavaa kaaviota ei ollut olemassa ennen työssämme esitettyä taulukkoa, jossa aihe on kuvattu graafisesti, helposti ymmärrettävällä tavalla.

Johtovastuun määrittämisen lisäksi projektin yhteistyötahot kokivat tärkeäksi havainnollistaa johtovastuun ohella vesistötehtävillä ensihoidon normaalioloihin verrattuna esiintyvää erikoispiirrettä, hälyttämiskäytäntöjä. Normaalisti maissa tapahtuvalla tehtävällä toimii hälyttävänä keskuksena Hätäkeskus. Merialueilla tapahtuvissa tehtävissä hälyttävänä keskuksena toimii myös Meripelastuksen johtokeskukset. Tämä voi aiheuttaa epätietoisuutta asiaan perehtymättömälle ja vaikeuttaa yhteistoiminnan aloittamista sekä kasvattaa tehtävän vasteaikoja. Johtovastuun määrittämisestä sekä hälyttämiskäytäntöjä valottavat taulukot syntyivät ja niiden sisältö saatiin varmistettua yhteistyössä tuotteen laadinnassa mukana olleiden asiantuntijoiden kanssa. (Liite 1).

Oppaan kolmas kappale käsittelee yhteistoimintaan varautumista ja esittelee sellaisia keinoja, joilla ensihoitopalvelu voi edistää viranomaisyhteistyön sujuvuutta, työ- ja potilasturvallisuutta, vasteaikojen nopeutumista, sekä potilaan saaman hoidon laatua. Kappaleessa ei ole aiherajauksen vuoksi mahdollista esittää esimerkiksi valmiita varusteluetteloja tai potilaan ja hoitovälineiden sijoittamista aluksilla, sillä kyseessä on paikallisesti sekä tapauskohtaisesti selvitettäviä ja sovittavia seikkoja, jotka ovat riippuvaisia käytössä olevasta kalustosta ja varusteista, sekä alueittain vaihtelevista toimintamalleista. Näitä keinoja voidaan pitää myös aiheen jatkokehittämiskohteina. Tarkoituksena onkin pelkästään valmiin materiaalin sijasta aktivoida toimijoita kehittämään yhteistoimintaa ja herättää näissä Valtosen (2010) toimivan yhteistyön kriteereiksi määrittämiä *yhteistyöhakuisuutta*, auttaa havaitsemaan *yhteisiä tavoitteita*, edistää *yhteistyökumppanien välisiä hyviä henkilösuhteita* sekä *näiden organisaatioiden ja toimintatapojen tuntemista*.

Tuotteen neljäs kappale taas pyrkii tarjoamaan valmiin toimintamallin yhteistoimintatilanteisiin ja on tarkoitettu edistämään, selkeyttämään ja nopeuttamaan yhteistoiminnan aloittamista. Vesistöolosuhteiden erityispiirteenä on, että välimatkat voivat olla ajallisesti pitkiä, jolloin tehtäville on haastavaa saada lisäapua tai varusteita. Tämän vuoksi tehtävän alkutoimenpiteiden merkitys tehtävällömoituksen saamisesta veneyksikön tavoittamiseen korostuvat. Tarvittavien tietojen kerääminen sekä toimintamallien etupainotteinen luominen ovat kriittisen tärkeitä vaiheita tehtävän suorittamisen kannalta. (Liite 1).

Oppaan loppuun sijoitettiin kuvakollaasi aluksista, joita voidaan käyttää potilaan kuljettamisessa vesistöissä. Kollaasin tarkoitus on antaa aihetta entuudestaan tuntemattomalle kuva siitä, millainen työympäristö ja millaiset olosuhteet tehtävillä voivat olla ja samalla herättää lukija havaitsemaan kehittämistarvetta omiin valmiuksiinsa ja sitä kautta aikaansaada *yhteistyötarvetta ja yhteistyöha-*
kuisuutta.

Tuotteen visuaaliseen ilmeeseen ja helppolukuisuuteen panostettiin, sillä oppaan tilaaja Oulu-Koillismaan pelastusliikelaitos toivoi ulkoasun olevan yksinkertainen ja selkeä, sekä riittävän suppea, jotta sen lukijan kynnyks siihen perehtymiseen olisi matala. Asioiden taulukoiminen ja selkeä esittäminen teki oppaasta helppolukuisen. Tuotoksen visuaalisuuden suunnittelussa ja toteutuksessa hyödynnettiin OAMK:n tietojenkäsittelyn opiskelija Joni Rajaniemen apua. Hän suoritti omiin opintoihinsa kuuluvia projektiopintoja osallistumalla opinnäytetyön visuaaliseen osuuteen.

5 POHDINTA

Projektin tarkoituksena oli edistää viranomaisyhteistyötä ensihoitoyksiköiden ja niitä vesistöön sijoituvilla tehtävillä tukevien toimijoiden välillä, sekä parantaa ensihoitoyksiköiden valmiuksia vesistöön sijoittuvien tehtävien suorittamiseen. Samalla edistetään työ- ja potilasturvallisuutta sekä parannetaan työskentelyn sujuvuutta ja vasteaikoja. Kyseessä oli tuotekehitysprosessi, jonka tuotteena syntyi opas- Suosituksia yhteistoiminnan edistämiseen ja yhteistoimintatehtäviin varautumiseen.

5.1 Tuotteen arviointi ja hyödynnettävyys

” Usein on järkevää kerätä palautetta tavoitteiden saavuttamisen arviointiin, oman arvioinnin tueksi kohderyhmältä, ettei arvio jää vain subjektiiviseksi.” (Vilka & Airaksinen 2003, 157). Tuotteen arvioinnissa ja toteutuksessa huomioitiin myös Oulun ammattikorkeakoulun opinnäytetyön ohjeessa ilmenevät seikat tuotteen laatuksista. (Oulun ammattikorkeakoulu 2016, 67).

Tuote syntyi prosessinomaisesti ja palautetta saatiin koko tuotekehitysprosessin ajan yhteistyötahoilta ja tilaajalta. Tuotteen valmistuttua lähetimme muutamille valituille arvioitsijoille palautelomakkeen, johon vastaajat saivat vapaamuotoisesti kertoa palautetta tuotteesta. Pyysimme myös OAMK:n ensihoidon opettajilta palautetta tuotekehittelyn aikana. Opettajat kokivat aiheen tärkeäksi, mutta samalla haastavaksi, sillä heillä ei itselläänkään ollut merkittävää kokemusta vesistöön sijoittuvasta ensihoitotyöstä. Aiheesta ei myöskään ollut tehty aiempia opinnäytetöitä. Tuotteeseen liittyvä palaute oli yhteneväistä yhteistyötahoilta saadun palautteen kanssa. Lopullisen arvion saamme toimeksiantajalta ja ammattikorkeakoulun opettajilta Oulun ammattikorkeakoulun opinnäytetyön arviointilomakkeella. Teimme myös itsearviointin OAMK:n itsearviointilomakkeella opinnäytetyöprosessista ja tuotteesta.

Tulostavoitteenamme oli tuottaa laadukas opas Oulu-Koillismaan pelastuslaitoksen ensihoidolle yhteistoiminnan aloittamiseen ja yhteistoimintaan varautumiseen veneyksiköiden kanssa.

Laatutavoitteenamme oli tuottaa selkeä ja hyödyllinen opas. Yhteistyötahoilta saadun palautteen perusteella oppaan aihe oli vesistöissä toimivien ensihoito- ja veneyksiköiden näkökulmasta merkityksellinen, sillä vastaavaa ohjeistusta ei aiemmin ollut saatavilla ja vain harvoille yksiköille kertyy riittävästi kokemusta, jonka kautta toimintavalmiudet paranisivat. Saadun palautteen mukaan tuote on myös graafisesti selkeä ja helposti luettava.

Tuotetta tullaan jakamaan vesistöissä toimiville yksiköille, jolloin voidaan perustellusti olettaa ensihoitohenkilöstön toimintavalmiuksien- ja varmuuden kehittyvän.

Kehitystavoitteena projektissa oli vasteaikojen lyheneminen, hoidon laadun parantaminen, haittatapahtumien vähentäminen sekä potilas- ja työturvallisuuden lisääminen. Näiden tavoitteiden toteutuminen voidaan todeta vasta pidemmällä aikavälillä, mikäli niitä voidaan luotettavalla tavalla mitata.

Omasta mielestämme oppaan ja koko projektin merkityksellisin anti on johtovastuun määräytymistä sekä tehtäville hälyttämisen käytäntöjä havainnollistavien kaavioiden luominen. Tuotekehitysprosessin alkuvaiheilla oletimme kaavioiden olevan jo valmiiksi olemassa, sillä kyseessä on viranomaisyhteistyötä ajatellen erittäin perustavanlaatuinen kysymys: *"Kuka johtaa toimintaa?"*

Aiheen esiin nostaminen ja käsittely herättivät keskustelua viranomaisten keskuudessa, mikä edesauttaa yhteistoiminnan kehittämistä myös jatkossa, kappaleessa 2 esitettyjen yhteistyön kriteereiden valossa tarkasteltuna. Oppaassamme esitetty yhteistoimintaan varautuminen tuo esiin *yhteistyöhakuisuutta, yhteisiä tavoitteita, sekä yhteistyötarvetta*, Kehittämistyön myötä *toimijoiden väliset hyvät henkilösuhteet* edistyvät, sillä projekti herätti ja toivoaksemme herättää jatkossakin keskustelua ja yhteistoiminnan kehittämistilanteita viranomaisten välillä. Tuotteemme edesauttaa myös *yhteistyökumppanin organisaation ja toimintatapojen tuntemista, yhteisen kielen syntymistä ja selkeyttää sopimusperustaa* erityisesti johtovastuun määräytymisen osalta.

Katsomme, että tuote on saadun palautteen sekä toimivan viranomaisyhteistyön kriteerien perusteella erittäin onnistunut.

5.2 Opinnäytetyöprosessin ja ammatillisen kasvun arviointi

Kaiken kaikkiaan projektimme on onnistunut alkuperäisten tavoitteiden mukaan pieniä aikataulun muutoksia lukuun ottamatta. Kommunikointi ja yhteistyö yhteistyökumppaniemme kanssa sujui loistavasti. Yhteistyö projektiorganisaation sisällä toimi kiitettävästi ja joustavasti. Prosessin aikana ei esiintynyt ylitsepääsemättömiä ennakoimattomia asioita. Projektia edesauttoivat hyvä suunnittelu ja joustavuus toimijoiden välillä. Opinnäytetyöprosessi on pitkä ja haastava kokonaisuus, joka vaatii asiaan perehtymistä monesta eri näkökulmasta.

Suunnitteluvaihe ja raportointi toteutui aikataulussa, mutta toteutusosioon kuuluva tuote hieman myöhästyi aikataulusta. Tavoitteena oli, että tuotteemme olisi ollut valmiina kesään 2019 mennessä. Jälkikäteen ajatellen asetimme itsellemme tarpeettoman tiukat aikarajat, sillä tuotteen tai omien opintojemme valmistumisen ajankohdalle ei ollut ulkopuolista määrittäjää.

”Ajanhallinta, kokonaisuuksien hallinta, yhteistyö, työelämän innovatiivinen kehittäminen, osaamisen ilmaiseminen suullisesti ja kirjallisesti kuuluvat ammatilliseen kasvuun”. (Vilka & Airaksinen, 2004, 159-160). Projektin antoi meille kokemusta toiminnallisen kehittämisprojektin toteuttamisesta, prosessinomaisesta tuotekehityksestä, sekä kehitysprojektiin ja opinnäytetyöprosessiin liittyvästä kirjallisesta tuottamisesta. Saatoimme myös kehittää omaa osaamistamme ja tietotaitoamme vesisitöön sijoittuvaan ensihoitoon sekä viranomaisyhteistyöhön liittyen. Projektin myötä loimme yhteyksiä eri viranomaisorganisaatioihin, mikä edistää tulevaisuudessa omalta osaltamme viranomaisyhteistyön kehittämistä.

5.3 Eettisyys ja luotettavuus

”Etiikan peruskysymyksiä ovat kysymykset oikeasta ja väärästä. Tutkimuksen tekoon liittyy useita eettisiä kysymyksiä, jotka on otettava huomioon. Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää, että tutkimuksessa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä.” (Hirsjärvi & Sajavaara & Remes, 2015, 23.)

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje vuodelta 2012 käsittelee hyvää tieteellistä käytäntöä ja luettelee keskeisimpiä seikkoja hyvän tieteellisen käytännön huomioimiseen tutkimustyössä.

Tutkimuksessa, tulosten esittämisessä sekä raportoinnissa tulee noudattaa rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta sekä tarkkuutta. Muiden tutkijoiden työtä tulee kunnioittaa ja lähteiden merkitseminen tulee tapahtua asianmukaisella tavalla. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012. 6.)

Plagiointi on ajatusten tai ideoiden anastamista, tutkimuksen saralla se on toisen tutkijan ajatusten, ilmaisujen ja tulosten esittämistä omissa nimissä vastoin tutkimuksen eettisiä pelisääntöjä. (Vilka & Airaksinen, 2004, 78).

Raportointi ei saa johtaa harhaan tai olla puutteellista. Originaalia ei saa muokata niin, että tulos vääristyy. (Hirsjärvi & Sajavaara & Remes, 2015, 26).

Tarkastimme opinnäytetyömme useaan kertaan varmistaaksemme, että lähdeviittaukset sekä lainaukset on tehty asianmukaisesti. Opinnäytetyömme tarkastettiin Urkund- plagioinnin esto järjestelmällä.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeen mukaan arviointi-, tutkimus-, sekä tiedonhankintamenetelmien, kuten myös raportointimenetelmien tulee olla eettisesti kestäviä sekä tieteellisten kriteerien mukaisia. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012. 6.).

Kirjallisuuden valinnassa tarvitaan lähdekritiikkiä. Tutkijan on pyrittävä kriittisyyteen lähteitä valittaessa ja tulkittaessa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 113). Opinnäytetyömme suunnitteluvaiheessa teimme aiheeseemme liittyvän kirjallisuuskatsauksen, josta oli hyötyä tietoperustan laatimisessa. Kirjallisuuskatsauksen laadinnassa tukeuduttiin myös Oulun ammattikorkeakoulun, Raja- ja merivartiokoulun sekä Pelastusopiston informaatikkojen apuun. Lähteiksi valittiin mahdollisimman laadukkaita ja aihetta vastaavia tutkimuksia, ensihoito- sekä pelastus ja meripelastusalojen kirjallisuutta, eri ministeriöiden sekä viranomaisten julkaisemia julkaisuja, oppaita sekä ohjeita.

Perehdyimme myös viranomaistoimintaa ohjaaviin säädöksiin. Lainopillista tukea pyydettiin sisäasiainministeriön, sekä sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön lakiasiantuntijoilta haastavimpien lainopillisiin seikkoihin, kuten johtovastuun määräytymiseen liittyen. (Liite 1.) Samalla myös varmistettiin, että tuotteen sisältö vastaa nykyistä lainsäädäntöä.

Lähdemateriaalina käytettiin ulkomaisia lähteitä. Pyrimme hyödyntämään alkuperäisiä julkaisuja niiden luotettavuuden vuoksi, välttimme erityisesti opinnäytetöitä lähteinä, koska tekstin suodattaminen voi vääristää lopputuloksia. Arvioimme parhaamme mukaan julkaisun totuudellisuuden ja puolueettomuuden.

Validius- käsitteellä kuvataan tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä tutkimuksessa on tarkoituskin mitata. Tutkijan tarkka selostus tutkimustyön toteuttamisesta lisää tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi & Sajavaara & Remes, 2013, 231-232.)

Opinnäytetyön laadinnassa koimme yllätykseksi vesistöön sijoittuvaan ensihoitoon ja sen yhteydessä tapahtuvaan viranomaisyhteistyöhön liittyvän formaalin lähdemateriaalin vähyyden. Tämä olisi voinut heikentää opinnäytetyön luotettavuutta, ellei tietoa olisi hankittu eri alojen asiantuntijoilta. Ensihoitopalvelun, pelastustoimen sekä meripelastustoimen ammattilaisten kanssa käydyt keskustelut toimivat opinnäytetyömme ja sen tuotteena syntyneen oppaan lähdemateriaaleina. Käydyistä keskusteluista laadittiin muistiot, joihin kirjattiin keskustelun pääkohdat. Muistiot käytettiin tarkastettavina, jotta muistioiden sisällön voitiin varmistaa vastaavan käytyjen keskustelujen sisältöä. Osa aineistosta kertyi myös sähköpostikeskustelujen myötä. Etiikan ja luotettavuuden kannalta oli erittäin oleellista, että julkaistavan materiaalin käyttöön pyydettiin lupa ja materiaalin paikkansapitävyys varmistettiin asianosaisilta henkilöiltä, joilla oli täten mahdollisuus kommentoida sekä muistiota että laadittua tuotetta.

Keskustelujen ja kehitystyön tarkka dokumentointi, kuten myös kehittämisprosessin ja lopputuotteen syntymiseen johtaneen prosessin tarkka kuvaaminen opinnäytetyön raportissa lisää työmme luotettavuutta.

Tuotteen luotettavuutta olisi voinut vielä entisestään lisätä, mikäli käydyt yhteistyötilanteet ja keskustelut olisi tallennettu ja haastattelut litteroitu. Toisaalta vapaamuotoiset keskustelutilanteet antoivat mahdollisuuden epävirallisiin ja luonteeltaan vapaampiin keskusteluihin, joissa mahdollisia epäkohtia ja haasteita voitiin käsitellä helpommin, kuin virallisissa haastatteluissa. Siksi koemme, että tässä tapauksessa muistiot sekä sähköpostit olivat paras ja riittävän tarkka tapa dokumentointiin.

Tuotteen sisältö on luonteeltaan sellaista, että siihen on mahdollista liittyä eri viranomaisten toimintakulttuuriin tai lainopillisiin tulkintoihin liittyviä risteävyyksiä. Ristiriitojen välttämiseksi tuote kävi kaikilla asianosaisilla tarkastettavana ja lausuttavana ennen sen julkaisua, mikä lisää osaltaan myös tuotteen luotettavuutta.

5.4 Johtopäätökset ja jatkokehittämiskohteet

Vesistöön sijoittuvat ensihoidotehtävät sisältävät runsaasti erityispiirteitä ja haasteita, joita ensihoidon normaalioloissa ei kohdata. Myös viranomaisyhteistyöhön liittyy maissa tapahtuvaan ensihoitoon verrattuna uusia ulottuvuuksia, sillä toimintaan osallistuu viranomaisia, joiden kanssa yhteistoiminnan harjoittelua tapahtuu vähemmän ja sen vuoksi valmiita toimintamalleja on vähemmän. Sosiaali- ja terveysministeriön asetus ensihoitopalvelusta velvoittaa ensihoitopalvelun sopimaan

meripelastusviranomaisten kanssa toimintamalleista, joiden avulla turvataan potilaiden ensihoito meripelastusviranomaisten vastuulla olevissa tehtävissä sekä sopimaan ensihoitopalvelun toiminnassa tarvittavien erikoisvarusteiden ja -kulkuneuvojen käytöstä muiden viranomaisten ja toimijoiden kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriön asetus ensihoitopalvelusta. 585/2017 2§.) Säädöspohja ei kuitenkaan määritä kriteerejä siitä, millä tavalla asetuksessa mainitut velvoitteet tulee toteuttaa.

Opinnäytetyön tuotoksena syntynyt opas puolestaan ei aseta velvoitteita, mutta se omalta osaltaan tuo esiin tehtäviin varautumisen keinoja, joilla edellä mainittua velvoitetta voidaan toteuttaa. Se myös auttaa yksittäistä lukijaa selventämällä tehtäviin liittyviä käytänteitä sekä antaa valmiin toimintamallin tehtävien suorittamiseen.

Aihealueessa olisi runsaasti jatkokehittämiskohteita, joita on löydettävissä erityisesti oman oppaamme varautumisasiosta. Tietoperustaa hankkiessamme havaitsimme, ettei tutkimuksia ensihoitoyksiköiden toiminnasta vesistöolosuhteissa ole juurikaan löydettävissä. Tällaisia seikkoja ovat esimerkiksi potilaan siirtäminen sekä venekalustoon sijoittaminen vesistöön sijoittuvilla tehtävillä. Yleispäteviä ohjeita voi olla haastavaa luoda aluekohtaisten toimintamallien, kaluston sekä varustuksen kirjon vuoksi. Siksi suosittelemme, että yksityiskohtaisempien toimintamallien jatkokehittämisessä voitaisiin painottaa erityisesti sellaiseen kalustoon, jolla potilaan kuljettamista pääsääntöisesti tapahtuu. Esimerkkeinä mainittakoon yhtenäiset alusluokat, kuten Rajavartiolaitoksen partiovene, nopeavene, rannikkovartiovene sekä ilmatyynyalusluokat. Yhteneväisen kaluston etuna on se, että samat toimintaohjeet pätevät samalla kertaa suureen määrään veneitä toisin kuin yksittäiskappaleina valmistetut alukset, joihin toimintaohjeet on usein laadittava yksilökohtaisesti.

Jatkokehittämisen aihe voi olla myös potilaan hoitaminen ja olosuhteilta suojaaminen, kuten myös hoitajien varustautuminen sekä hoitovaroitteiden suojaaminen vesistöolosuhteissa. Myös vaikeiden olosuhteiden (kova merenkäynti, kylmyys, sade, tuuli) vaikuttavuutta potilaan hoitoon ja systemaattiseen tutkimiseen voisi tutkia. Tuloksia voitaisiin hyödyntää myös maissa tapahtuvaan ensihoitoon, jossa kohdataan vastaavasti haastavia olosuhteita ja erityisesti kylmyys on maassamme läsnä lähes kaikkina vuodenaikoina.

Työelämässä haasteeksi on koettu yhteistoimintatehtävien harvalukuisuus ja sen myötä vähäinen kokemus yhteistoiminnasta. Koko henkilöstön perehdyttäminen ei välttämättä ole resurssien valossa mahdollista tai tarkoituksenmukaista, joten henkilöstön perehdyttämiseen voitaneen käyttää kustannustehokkaampia keinoja.

Ensihoitajakoulutukseen on jo nykyisellään sisällytetty viranomaisyhteistyötä edistävää opetustarjontaa. Koulutukseen voisi lisäksi sisällyttää myös vesistöissä toimivien yksiköiden esittelyjä, joissa samalla esiteltäisiin potilaan kuljettamiseen käytettävää venekalustoa ja varustusta sekä käytäntöjä tehtävillä.

LÄHTEET

Carter, T. & Turner, D. 2013. Accidents and injuries at sea. Textbook of Maritime Medicine. Norwegian Centre for Maritime Medicine. Viitattu 15.1.2019. <http://textbook.ncmm.no/index.php/textbook-of-maritime-medicine/24-textbook-of-maritime-medicine/15-accidents-and-injuries-at-sea/823-common-types-of-maritime-injuries-to-individuals-and-their-prevention>

Hallituksen esitys 185/2009. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2009/20090185>.

Hallituksen esitys 71/2001. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2001/20010071>.

Hiljanen, sähköpostiviesti 18.4.2019.

Hirsjärvi S. & Remes P. & Sajavaara P. 2013. Tutki ja kirjoita. 18. uudistettu painos. Porvoo 2013: Bookwell Oy.

Häkkinen J. VL: muutama kysymys tilastoista ja SLMV:n ensivastetoiminnasta. Kapteeniluutnantti, varapäällikkö MRCC Helsinki. Sähköpostiviesti 26.12.2018.

Jämsä & Manninen. 2000. Osaamisen tuoteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Vantaa 2000: kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kettunen, S. 2009, 27-28. Onnistu projektissa. Juva: WSOYpro Oy.

Kivenjuuri T. 2010. Vaikuttavuuden arviointi viranomaisyhteistyön suunnittelu- ja valmisteluprosessissa. Maanpuolustuskorkeakoulu.

Koskinen, O. 2017. Pelastuslaitos ensihoidon palveluntuottajana - Selvitys pelastustoimen ja ensihoidon synergiaista. Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto. Sisäasiainministeriön uudistus-hanke, ensihoidon työryhmä. Viitattu 7.3.2019. <http://www.pelastuslaitokset.fi/js/upload/Pelastuslaitos-ensihoidon-palveluntuottajana.pdf>.

Kotilainen J. 2009. Viranomaisyhteistyön merkityssysteemi ja hegemonia. Maanpuolustuskorkeakoulu. Viitattu 10.4.2019. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/74186/Y2505_Kotilainen%20J_YEK54.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Laki hätäkeskustoiminnasta 692/2010.

Laki poliisiin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta 687/2009.

Laki puolustusvoimista 551/2007.

Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/1994.

Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos 2012, Onnettomuudet vesillä. Viitattu 19.3.2019.

https://www.lup.fi/fi-FI/Pelastustoiminta/Onnettomuudet_vesilla.

Lintu, N; Mattila, M; Holopainen, J; Seppälä, S; Hänninen, O; Koivunen, M. 2003. Potilaan suo-
jaaminen hypotermialta ensihoidossa. Lääkärilehti. Viitattu 19.3.2019. [https://www.laakari-
lehti.fi/tieteessa/alkuperaistutkimukset/potilaan-suojaaminen-hypotermialta-ensihoidossa/](https://www.laakari-
lehti.fi/tieteessa/alkuperaistutkimukset/potilaan-suojaaminen-hypotermialta-ensihoidossa/)

Meripelastuslaki 1145/2001.

Meripelastusseura 2017a. Vapaaehtoiset edistävät turvallisuutta saaristossa. Viitattu 19.3.2019

<http://mikkeli.meripelastus.fi/smps-utiset/2654>

Meripelastusseura 2017b. Meripelastusseuran toiminta. Viitattu 19.3.2019 [https://meripelas-
tus.fi/meripelastusseura/tietoa-meista](https://meripelas-
tus.fi/meripelastusseura/tietoa-meista).

Meripelastusseura 2019. Alukset. Viitattu 19.3.2019. <https://meripelastus.fi/toiminta/alukset/>.

Munkki A. 2009. Merivoimat ja viranomaisten tukeminen 2030. Maanpuolustuskorkeakoulu. Vii-
tattu 7.3.2019. [https://www.doria.fi/bitstream/han-
dle/10024/74188/Y2510_Munkki%20A_YEK54.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.doria.fi/bitstream/han-
dle/10024/74188/Y2510_Munkki%20A_YEK54.pdf?sequence=1&isAllowed=y).

Öljyvahinkoasetus 249/2014.

Öljyvahinkojen torjuntalaki 1673/2009.

Oulun ammattikorkeakoulu 2014. Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyön ohje. Viitattu 1.1.2019. <https://oiva.oamk.fi/utills/opendoc.php?aWRfZG9rdW1lbnR0aT0xNDMwNzY0Njky>.

Oulun ammattikorkeakoulu 2016. Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyön ohje 13.5.2016.

Pekanoja S. 2018. Opinnäytetyö. Ensihoitomestari, Oulu-Koillismaan pelastuslaitos. Sähköposti-
viesti 26.4.2018.

Pelastuslaki 379/2011.

Poliisi 2019a. Kulkuvälineet. Viitattu 19.3.2019. https://www.poliisi.fi/tietoa_poliisista/kulkuvalineet

Poliisi 2019b. Vesiliikenteen valvonta. Viitattu 19.3.2019. https://www.poliisi.fi/liikenneturvallisuus/vesiliikenteen_valvonta.

Poliisilaki 872/2011.

Rajavartiolaitos 2019b. Organisaatio. <https://www.raja.fi/rajavartiolaitos/organisaatio>. Viitattu 12.3.2019.

Rajavartiolaitos, 2014. Suomen merellinen turvallisuus vahvalla perustalla. Viitattu 7.3.2019. https://www.raja.fi/tietoa/tiedotteet/1/0/suomen_merellinen_turvallisuus_vahvalla_perustalla_56232.

Rajavartiolaitos, 2019a. <https://www.raja.fi/rajavartiolaitos>. Viitattu 12.3.2019.

Rajavartiolaitoslaki 749/2014.

Räsänen T. 2011. Kompleksisuusteoreettinen näkökulma viranomaisten yhteistoimintaan. Maanpuolustuskorkeakoulu. Viitattu 8.3.2019. <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/74478/SM687.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Silfverberg, P. 2007. Ideasta projektiksi. Helsinki: Edita Oy.

Sisäasiainministeriö. Ohje pelastustoiminnan järjestelyistä sisävesialueilla. Viitattu 12.3.2019. http://www.pelastoimi.fi/download/48260_pelastustoiminnan_jarjestelyt_sisavesialueilla.pdf?b6cf4bf0f77bd488.

Sosiaali- ja terveysministeriö, 2019. Laatu ja potilasturvallisuus ensihoidossa ja päivystyksessä suunnittelusta toteutukseen ja arviointiin. Viitattu 8.11.2019 <https://stm.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-00-4108-3>

Sosiaali- ja terveysministeriön asetus ensihoitopalvelusta 585/2017.

Suomen punainen risti 2019. Mikä on Suomen Punainen Risti? Viitattu 19.3.2019. <https://www.punainenristi.fi/tutustu-punaiseen-ristiin/suomen-punainen-risti>.

Taitto Petteri; Heusala Anna-Liisa & Aaltonen Vesa. 2007. Viranomaisyhteistyö - hyvät käytännöt. Pelastusopisto. Viitattu 7.3.2019. <https://docplayer.fi/10503209-Viranomaisyhteistyö-hyvät-käytännöt.html>.

Terveydenhuoltolaki 1326/2010.

Trafi, 2014. Maailmanlaajuisesti poikkeuksellinen viranomaisyhteistyö. Viitattu 7.3.2019. <http://uutiskirje.trafi.fi/uutiset/merenkulku/maailmanlaajuisesti-poikkeuksellinen-viranomaisyhteistyö.html>.

Tutkimuseettinen lautakunta 2012. Hyvät tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 17.10.2019. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Työturvallisuuslaki 738/2002.

Valtiontalouden tarkastusvirasto, 2018. Viranomaisyhteistyö, erityisesti sisäministeriön hallinnonalalla. Viitattu 8.3.2019. <https://www.vtv.fi/app/uploads/2018/10/20115503/VTV-Selvitys-3-2018-Viranomaisyhteistyö-erityisesti-sisäministerion-hallinnonalalla.pdf>

Valtonen V. 2010. Turvallisuustoimijoiden yhteistyö operatiivis-taktisesta näkökulmasta. Helsinki: Edita Prima Oy.

Vilka H & Airaksinen T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: kustannusosakeyhtiö Tammi.

LIITTEET

Opinnäytetyön tukena toimineet yhteistyötahot

LIITE 1

Opinnäytetyön tukena toimineet yhteistyötahot				
Virasto	Nimi	Virkanimike	Kerätty materiaali	Keskeinen sisältö
Oulu-Koillismaan pelastusliikelaitos				
	Haverinen, Mika	Pelastuspäällikkö	Puhelinkeskustelu, sähköposti 2.-3.9.2019	Johtovastuun määräytyminen, tuotteen rakenne, yhteistoiminta.
	Leskelä, Niina	Ensihoitaja, Raksilan paloasema	Muistio 2.6.2018	Yhteistoiminta, tuotteen rakenne
	Pekanoja, Sanna	Ensihoitomes-tari	Keskustelu 2.10, sähköpostit	Johtovastuun määräytyminen, tuotteen rakenne, yhteistoiminta.
	Rautiainen, Emma	Ensihoitaja, Iin paloasema	Muistio 30.5.2018	Yhteistoiminta, tuotteen rakenne
	Saarela, Anni	Ensihoitaja, Raksilan paloasema	Muistio 2.6.2018	Yhteistoiminta, tuotteen rakenne
	Sassi, Timo	Ensihoitaja, Iin paloasema	Muistio 30.5.2018	Yhteistoiminta, tuotteen rakenne
	Tihinen, Ermo	Paloesimies, Haukiputaan paloasema	Muistio 24.7.2018	Yhteistoiminta
	Toivainen, Mikko	Ensihoitomes-tari	Sähköposti. 6.11.2018	Johtovastuun määräytyminen, tuotteen rakenne, yhteistoiminta.
	Toivanen, Tauno	Palopäällikkö	Sähköposti 19.6.2019	Johtovastuun määräytyminen, yhteistoiminta.
	Ylilehto, Juha	Ensihoitomes-tari	Muistio 6.11.2017, Keskustelu 2.10, sähköpostit	Yhteistoiminta

Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri				
	Anttila, Iiro	Ensihoitopäällikkö	Muistio 1.4.2019 sähköpostit	Johtovastuun määräytyminen, yhteistoiminta.
Rajavartiolaitos	Hiljanen, Samu	Johtokeskuksen päällikkö. MRCC Turku	Sähköposti 10.4.2019	
	Isometsä, Janne	Merivartioaseman päällikkö, Virpiniemen merivartioasema	Sähköposti 10.9.2019	Hälyttämiskäytännöt, johtovastuun määräytyminen, yhteistoiminta
	Kivekäs, Antti	Merivartija, Nauvon merivartioasema	Muistio 4.6.2018	Hälyttämiskäytännöt, johtovastuun määräytyminen, yhteistoiminta
	Lindroos, Manda	Merivartija, Nauvon merivartioasema	Muistio 4.6.2018	
	Mattila, Joel	Merivartija, Nauvon merivartioasema	Muistio 4.6.2018	
	Nikkilä, Antti	Vartioupseeri, Nauvon merivartioasema	Muistio 4.6.2018	Hälyttämiskäytännöt, johtovastuun määräytyminen, yhteistoiminta
	Pätsi, Jarmo	Vartioupseeri, Virpiniemen merivartioasema	Muistio 24.7.2018	Yhteistoiminta
Sisäasiainministeriö				
	Helismaa, Ilpo		Sähköposti 26.8.2019	Johtovastuun määräytyminen, lainopilliset asiat.
Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö				
	Ilkka, Anne	Hallitusneuvos, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö	Sähköposti 4.9.2019	Johtovastuun määräytyminen, lainopilliset asiat.

Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri				
	Hongisto, Silja	Ensihoitaja, Nauvon ensihoitoyksikkö	Muistio 24.10.2018	Hälyttämiskäytännöt, johtovastuun määräytyminen, yhteistoiminta
	Lehtimäki, Kati	Ensihoitaja, Nauvon ensihoitoyksikkö	Muistio 4.6.2018	Hälyttämiskäytännöt, johtovastuun määräytyminen, yhteistoiminta, tuotteen rakenne
	Nieminen, Tomi	Ensihoitopäällikkö	Muistio 13.5.2019	Hälyttämiskäytännöt, johtovastuun määräytyminen, yhteistoiminta

Ensihoitoyksiköiden yhteistoiminta veneyksiköiden kanssa

Suosituksia yhteistoimintaan varautumiseen ja yhteistoiminnan aloittami-
seen

Sisällysluettelo

Johdanto.....	3
Tehtäville hälyttäminen ja johtovastuut.....	4
Suosituksia yhteistoimintaan varautumiseen	7
Toimintaohje tehtäville yhteistoiminnan aloittamiseen	8
Kuvakollaasi erityyppisistä aluksista.....	9-11

1. Johdanto

Pääosa ensihoitoyksikön tehtävistä sijoittuu olosuhteisiin, joissa potilas voidaan tavoittaa tiestöä hyväksikäyttäen ambulanssilla. Suomella on pitkä rannikko ja paljon saaristoa sekä järviä ja niihin sijoittuvaa asumista ja vapaa-ajan toimintaa. Potilas voi tämän vuoksi olla myös vesistöissä, saarella tai kyse voi olla meripelastustehtävästä, johon ensihoitoyksikkö osallistuu. Tällöin potilaan tavoittamisessa tarvitaan viranomaisyhteistyötä, jotta tarvittava kalusto ja osaaminen voidaan viedä potilaan luokse ja noutaa potilas jatkokuljetukseen ambulanssilla.

Vesistöympäristöön sisältyy olosuhteita ja haasteita, joita ei ensihoidon normaalissa päivittäistoinnassa kohdata. Tehtävien haasteellisuus korostuu erityisesti niillä alueilla, joilla vesistöön sijoituvia tehtäviä on harvoin. Kokemus ja toimintamallit voivat tällöin ensihoidon normaaliin päivittäistointaan verrattuna olla vähäisempiä ja toimintamallit voidaan joutua tällöin luomaan tilannekohtaisesti, ”lennosta”. Tästä voi olla haittaa potilas- ja työturvallisuudelle, hoidon laadulle, vasteajoille sekä työskentelyn sujuvuudelle.

Tämä opas on suunnattu ensihoidon henkilöstölle, joka voi joutua suorittamaan ensihoitotehtäviä vesistöolosuhteissa yhteistoiminnassa veneyksiköiden kanssa. Opas pyrkii selventämään yhteistoimintaan liittyviä seikkoja, kuten haastaviksi koettuja hälyttämiskäytäntöjä ja johtovastuun määrittämistä tehtävillä. Näissä aiheissa on koettu kenttätöitä tekevien ensihoitajien keskuudessa epäselvyyttä, muun muassa siksi, että yksiköitä voi tehtävälle olla hälyttämässä kaksi eri hälytyskeskusta: Hätäkeskus sekä Meripelastuksen johtokeskukset.

Oppaassa esitetään keinoja yhteistoimintaan varautumiseen ennen tehtävää sekä toimintaohjeita yhteistoiminnan aloittamiseen tehtävän sattuessa.

Oppaan loppuun on koottu kuvakollaasi erilaisista potilaan kuljettamisessa käytettävistä aluksista. Tällä pyritään antamaan ensihoitoyksiköille kuva siitä, millaisia toimintaympäristöjä ja olosuhteita vesistöön sijoittuvilla tehtävillä voidaan kohdata.

Opas valmistui Oulun ammattikorkeakoulun ensihoitaja- amk opiskelijoiden Tomi Tolonen ja Jimi Säippä opinnäytetyön myötä. Tolonen on toiminut merivartijana n.10 vuotta ja Säippä ensihoitajan roolissa vesistöön sijoittuvilla tehtävillä. Oppaan laadinnassa oli mukana asiantuntijoita Oulu-Koillismaan pelastusliikelaitoksesta, Rajavartiolaikoksesta, sekä Pohjois-Pohjanmaan- ja Varsinais-Suomen sairaanhoitopiireistä.

2. Tehtäville hälyttäminen ja johtovastuun määräytyminen

Vesistöön sijoittuvilla ensihoitotehtävillä voi ensihoitoyksikkö tukeutua kuljetusapuna eri viranomaistahoihin ja vapaaehtoisjärjestöihin tilanteen mukaan. Mahdollisia yhteistyötahoja voivat olla:

- Pelastustoimi: Johtovastuu pelastustoiminnassa muun muassa sisävesillä
- Rajavartiolaitos: Johtovastuu meripelastustoimessa, voi osallistua mm. pelastus-, ensihoito- ja poliisitehtäviin:
 - Merivartiostot: Merivartioasemat ja vartiolaivat (mm. laiva, vene- ja ilmatyyny-aluskalusto)
 - Vartiolentolaivue: (Helikopteri- ja lentokonekalusto)
 - Rajavartiostot: Venekalustoa myös sisävesillä rajavyöhykkeen läheisyydessä (esim. Inarijärvi.)
- Suomen meripelastusyhdistyksen jäsenseurat: Meri- ja Järvipelastusyhdistykset
- Puolustusvoimat
- Poliisin veneyksiköt

Johtovastuu tehtävillä määrätty lakien, asetusten, sekä niiden perusteella muotoutuneiden käytäntöjen mukaisesti. Johtovastuuviranomainen määrätty tehtävätyypin ja sijainnin mukaisesti. Johtosuhteet on kuvattu kaaviossa 1.

Tehtävän laatu	Johtovastuuviranomainen			
	Sisävesialue	Maa-alue	Merialue/Alus merialueella	Saari
Sairastuminen/vammautuminen	Terveystoimi	Terveystoimi	Meripelastustoimi (RVL)	Terveystoimi
Tulipalo/onnettomuus	Pelastustoimi	Pelastustoimi	Meripelastustoimi (RVL)	Pelastustoimi
Kadonnut henkilö (tai alus)	Poliisi	Poliisi	Meripelastustoimi (RVL)	Poliisi
Poliisitoimen tehtävät	Poliisi	Poliisi	Poliisi	Poliisi
Määritelmiä:				
	Sisävesialuetta ovat järvet, joet, lammet, tekoaltaat ja kanavat.	Maihin kiinnittynyt tai juuri kiinnittymässä oleva alus luetaan maissa olevaksi.	Merialuetta on myös jääpeitteinen merialue. Poikkeuksena virallinen jäätie.	

KUVIO 1. Johtovastuun määrittäminen

Hälytysilmoitusta voi vesistöön sijoittuvilla tehtävillä olla käsittelemässä Hätäkeskus (HÄKE) sekä Rajavartiolaitoksen meripelastuksen johtokeskukset (MRCC turku tai MRSC Helsinki). Näiden välistä suhdetta ja yksiköiden hälyttämiskäytäntöjä on kuvattu kuvioissa 2-4.

Tehtävän laatu	Hälytysilmoituksen käsittely			
	Sisävesialue	Maa-alue	Merialue/ Alus merialueella	Saari
Sairastuminen/vammautuminen	HÄKE	HÄKE	MRCC/MRSC	HÄKE
Tulipalo/onnettomuus	HÄKE	HÄKE	MRCC/MRSC	HÄKE
Kadonnut henkilö (tai alus)	HÄKE	HÄKE	MRCC/MRSC	HÄKE
Poliisitoimen tehtävät	HÄKE	HÄKE	HÄKE	HÄKE
Määritelmiä:				
	Sisävesialueita ovat järvet, joet, lammet, tekoaltaat ja kanaavat.	Maihin kiinnittynyt tai juuri kiinnityksessä oleva alus luetaan maissa olevaksi.	Merialuetta on myös jääpeitteinen merialue. Poikkeuksena virallinen jäätie.	

KUVIO 2. Hälytysilmoituksen käsittelyvastuun määräytyminen.

Yksiköiden hälyttäminen tehtävillä, joiden johtovastuu ensihoidolla/poliisilla/pelastustoimella:

KUVIO 3. Yksiköiden hälyttäminen tehtävillä, joiden johtovastuu ensihoidolla, poliisilla tai pelastustoimella.

Yksiköiden hälyttäminen tehtävillä, joiden johtovastuu on meripelastusviranomaisella

KUVIO 4. Yksiköiden hälyttäminen tehtävillä, joiden johtovastuu meripelastusviranomaisella.

Tehtävälle voi olla hälytettyinä kahden eri hälytyskeskuksen alaisuudessa toimivia yksiköitä. Yhteistoiminnan aloittamisessa on oleellista se, että tehtävälle hälytetyt yksiköt ovat suoraan yhteydessä toisiinsa, sekä se että johtovastuuviranomainen on selvillä kaikilla yksiköillä.

Tehtävillä tarvitaan sekä potilasta kuljettavan että hoitavan yksikön asiantuntemusta. Potilaan tavoittamisessa, merenkulussa, olosuhteiden ymmärtämisessä sekä turvallisuudessa venekuljetuksen aikana on olennaista veneyksikön osaaminen, kun taas potilaan hoidossa ja hoidontarpeen arvioinnissa tarvitaan ensihoidon henkilöstön osaamista. Tämän vuoksi tehtävän hoitamisessa sekä käytettävien resurssien valinnassa on eduksi molempien yksiköiden osaaminen.

3. Suosituksia yhteistoimintaan varautumiseen

Ensihoitoyksiköiden varautumista yhteistoimintaan alueensa veneyksiköiden kanssa voidaan edistää monin keinoin. Näitä keinoja ovat esimerkiksi:

- Oman toiminta-alueen veneyksiköiden kartoittaminen. (Kartta tai luettelo osoitteineen ja koordinaatteineen.)
- Veneyksiköiden mahdollisten kohtaamispaikkojen kartoittaminen: Kohtaamispaikka voi olla jokin muu kuin veneyksikön kotisatama. (Kartta sekä luettelo osoitteineen ja koordinaatteineen.)
- Veneyksiköihin tutustuminen: Selvitetään kaluston soveltuminen potilaan kuljettamiseen ja toiminta niillä potilaan kuljetustehtävissä.
- Yhteistoiminnasta sopiminen, tehtäville varattavan varustuksen kartoittaminen:
 - Yhteistoimintakäytännöt tehtävillä: Yhteistoimintakanavien selvittäminen ja käytännöistä, sekä johtovastuista sopiminen.
 - Hoitovälineet, niiden sijoittaminen aluksella, sekä suojaaminen olosuhteilta. Veneiden tilat soveltuvat vaihtelevasti potilaskuljetuksiin. Ahtaus, sekä veneen liike voivat vaikeuttaa toimintaa huomattavasti. Hoitovälineet voivat kastua tai kylmettyä ja lakata toimimasta.
 - Potilasturvallisuus, potilaan suojaaminen. Veneen ahtaus ja liike, sekä olosuhdehaitat voivat vaikeuttaa potilaan tukemista, turvallista sijoittamista tai hoitotoimenpiteitä. Potilaan kylmältä suojaamisen ja potilaan pelastusliivien järjestäminen on hyvä selvittää etukäteen. Kuinka estetään tuetun potilaan hukkuminen, jos potilas putoaa veteen?
 - Työturvallisuus ja olosuhteilta suojautuminen: Pelastusliivit, pelastautumispuku ja kylmältä suojautuminen on hyvä selvittää etukäteen. Olosuhdehaitat vaikuttavat myös ensihoitajien työturvallisuuteen, sekä toimintakykyyn. Merenkulku voi aiheuttaa pahoinvointia.

Yhteistoiminnan edistämisen haasteeksi on koettu yhteistoimintatehtävien harvalukuisuus ja siten vähäinen kokemus yhteistoiminnasta. Koko henkilöstön perehdyttäminen veneyksiköiden luona ei välttämättä ole resurssien valossa mahdollista.

Henkilöstön perehdyttämiseen voidaan käyttää erilaisia kustannustehokkaita keinoja, jotka eivät vaadi henkilöstön siirtymistä veneyksikön luokse:

- Yhteistoiminnasta paikallisesti laadittavat koulutusmateriaalit
- Veneyksiköstä laadittavat materiaalit, jossa kuvataan aluksen soveltumisesta potilaan kuljettamiseen, potilaan kuljettamisen toimintamalleja, aluksen varusteita ja potilaan sekä varusteiden sijoittamista ja suojaamista aluksella.

4. Toimintaohje yhteistoiminnan aloittamiseen

Tehtävän vastaanottaminen:

- ✓ Selvitetään hätäkeskukselta tarvittavat lisätiedot:
 - Ilmoittajan yhteystiedot
 - Hälytetyt resurssit sekä yhteyden ottaminen veneyksikköön: yhteistoimintakana/ puhelinnumero

Matkalla veneyksikön kohtaamispaikkaan:

- ✓ Luodaan puheyhteys veneyksikköön ja selvitetään johtovastuu sekä veneyksikön kohtaamispaikka
- ✓ Selvitetään, tuoko veneyksikkö potilaan rantaan vai noutaako se ensihoitohenkilöstön tehtävälle mukaan.
- ✓ Sovitaan veneyksikön kanssa tarvittavien lisätietojen selvittäminen ilmoittajalta/kohteesta:
 - Potilaan tila ja sen vaatimukset kuljetukselle
 - Olosuhteet kohteessa, potilaan tavoittaminen ja siirtäminen alukselle
 - Tavoittaminen: Onko kohteessa laituri, rannan mataluus ja kivikkoisuus?
 - Siirtäminen: Siirtomatka sekä keino potilaan siirtämiseen kohteesta alukselle
 - Hoitaminen: Potilaan vointi ja sen vaatimukset kuljetukselle
- ✓ Laaditaan tarvittaessa veneyksikön kanssa toimintasuunnitelma, kun kokonaiskuva tilanteesta on muodostettu:
 - Selvitetään käytettävä kalusto ja tehtävällä tarvittavat resurssit sekä varusteet
 - Käytettävä alus tai alukset
 - Potilaan tukemiseen, hoitoon sekä lämpötalouteen tarvittavat varusteet
 - Hoitoyksikön suojarusteet: Pelastusliivit, pelastautumispuku, lämpötalous
 - Huomioidaan, että lisäresurssien saaminen voi olla vaikeaa -> Etupainotteisuus!
 - Selvitetään helikopterikuljetuksen tarve ja mahdollisuus

Veneyksikön kohtaaminen ja yhteistoiminnan aloittaminen

- ✓ Jos veneyksikkö tuo potilaan rantaan: Suunnitellaan ja toteutetaan potilaan siirto veneestä ambulanssiin. Huomioidaan potilas- ja työturvallisuus.
- ✓ Jos ensihoitoyksikkö lähtee vesille: Varmistetaan resurssien ja varusteiden riittävyys tehtävällä,
 - Suojarusteet, pelastusliivit
 - Hoitovaruusteet
 - Henkilö- ja kalustoresurssit
- ✓ Siirretään varusteet alukseen yhteistyössä veneyksikön henkilöstön kanssa toiminnan nopeuttamiseksi ja sijoitetaan ne siten, etteivät ne vahingoitu ja ovat tarpeen tullen käytettävissä mahdollisimman sujuvasti.
- ✓ Vesillä ollessa toimitaan veneyksikön ohjeistusten mukaisesti. Aluksen päällikkö on vastuussa aluksen turvallisesta kulusta.

5. Potilaan kuljettamisessa käytettävää venekalustoa:

Kuvat: Oulu-Koillismaan pelastusliikelaitos

Kuvat: Rajavartiolaivos

Kuvat: Rajavartiolaitos

Kuvat: Kiviniemen meripelastusyhdistys ry